

TC.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLAHİYAT ANABİLİM DALI
FELFESE VE DİN BİLİMLERİ BİLİM DALI

111001

DİNLER TARİHİ AÇISINDAN

AHMED MİTHAT EFENDİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Hazırlayan

Elif KARAYEL

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

Danışman

Prof. Dr. Ömer Faruk HARMAN

T 111001

İstanbul 2002

ÖNSÖZ

Osmanlı'nın siyasi ve fikri açıdan pek çok değişikliğinin ortaya çıktığı, batı hayranlığı ve taklitçiliğinin hat safhaya ulaştığı son dönemlerinde bu sıkıntı ve karışıklıklardan kurtulmak için uğraşmış bir kişi olarak Ahmed Mithat Efendi çok önemlidir.

O, her zaman Doğu ve Batı medeniyetleri arasında bir sentez kurmuştur. Eserlerinde doğu ahlak ve geleneklerine bağlı, batı kültürünü benimsemiş müsbet tiplerle, örf ve adetlerini reddedip batının sadece serbest yaşama tarzını benimsemiş menfi tipler arasındaki çatışmayı göz önüne sermiştir.

İslam'ın terakkiye asla mani olmadığını, aksini ilmi araştırmaları teşvik ettiğini sık sık tekrar etmiş; gençlerimizi düşürülmeye çalışılan tuzaklardan kurtarmak istemiştir.

Bu çalışmayı yapmaktaki amacımız; Osmanlı'da dinler tarihiyle ilgili yapılmış araştırmaları incelemektir. Bu konudaki çalışmaların en önemlilerini ortaya koyan Ahmed Mithat Efendi'yi tez konusu olarak seçmenin en doğru karar olduğuna inanıyoruz.

Bu çalışmayı yaparken beni daima destekleyen ve hiçbir zaman yardımını esirgemeyen çok değerli hocam Prof. Dr. Ömer Faruk HARMAN 'a müteşekkirim. Ayrıca sürekli çalışmam için beni motive eden sevgili eşim Çetin'e, her zaman yanımda olan arkadaşım Berna'ya, bilgisayarımı benden esirgemeyen sevgili kardeşim Furkan'a, maddi ve manevi desteklerini daima hissettiren biricik annem Benan ve canım babam Ahmet KARAYEL'e teşekkürü bir borç bilirim.

İstanbul, 2002

Elif KARAYEL

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	2
KISALTMALAR	5

GİRİŞ

TÜRKİYE'DE DİNLER TARİHİ ÇALIŞMALARI VE AHMED MİTHAT EFENDİ

I. TÜRKİYE'DE DİNLER TARİHİ ÇALIŞMALARI	7
II. AHMED MİTHAT EFENDİ	8
A. HAYATI	8
B. ESERLERİ	10
1. MÜDAFAA	11
2. MÜDAFAA'YA MUKABELE VE MUKABELE'YE MÜDAFAA	14
3. MÜDAFAA III	15
4. TARİH-İ EDYAN	17
5. İSTİBŞAR	18
6. NİZA-I İLM Ü DİN	18
7. BEŞAİR-İ SİDK-I NÜBÜVVET-İ MUHAMMEDİYE	19
C. DİN VE MEDENİYET HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ	20
III. AHMED MİTHAT EFENDİ'YE GÖRE DİNLER TARİHİNİN ÖNEMİ	21

I.BÖLÜM

AHMED MİTHAT EFENDİ'YE GÖRE İLKEL VE MİLLİ DİNLER

I. DİNİN BAŞLANGICI VE İLK DİNLER	24
A. ANİMİZM	25
B. TOTEMİZM	26
II. FETİŞ DİNLERİ	29
A. ASYA'DAKİ FETİŞLER	29
1. MOĞOLLAR	29
2. OKYANUSLULAR	30
B. AFRİKA'DAKİ FETİŞLER	31
C. AMERİKA'DAKİ FETİŞLER	31

III. PUTPERESTLİK DİNLERİ	34
A. PUTPERESTLİĞİN KAYBOLMUŞ DİNLERİ	35
1. MISIR DİNİ	35
2. KELDAN, ASUR, FENİKE VE FİLİSTİN DİNLERİ	37
3. ARAP DİNİ	40
4. YUNAN VE ROMA DİNİ	41
5. SLAV, GERMEN VE KELT DİNLERİ	43
B. KİTAB-I MUKADDES SAHİBİ PUTPERESTLER	44
1. ÇİN DİNLERİ	44
2. JAPON DİNLERİ	50
3. ESKİ İRAN DİNİ	51
4. HİNT DİNLERİ	54
5. BUDİZM	57

II. BÖLÜM

AHMED MİTHAT EFENDİ'YE GÖRE SEMAVİ DİNLER

I. YAHUDİLİK	61
II. HİRİSTİYANLIK	63
A. HİRİSTİYANLIĞIN TARİHİ	63
1. HİRİSTİYANLIK ÖNCESİ FİLİSTİN'İN DURUMU	64
2. HAVARİLER	65
3. KONSTANTİN'E KADAR HİRİSTİYANLIK	69
4. KONSTANTİN VE SONRASINDAKİ HİRİSTİYANLIK	69
B. TEMEL KONULAR ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELERİ	72
1. İNCİL	72
2. TESLİS	75
3. ZELLE	76
4. HİRİSTİYANLIK VE AHLAK	79
5. HİRİSTİYANLIK VE SİYASET	81
III. SEMAVİ DİNLERDE Hz. MUHAMMED'İN MÜJDELENMESİ (BEŞAİR)	83
A. BEŞAİR-İ TARİHİYYE	84
1. BEŞAİR-İ SABİYYE	84
2. BEŞAİR-İ İSRAİLİYYE	85
3. BEŞAİR-İ NASRANİYYE	86
B. BEŞAİR-İ KİTABİYYE	87
1. BEŞAİR-İ TEVRATİYYE	87
2. BEŞAİR-İ İNCİLİYYE	88
SONUÇ	91
KAYNAKÇA	92

KISALTMALAR

a.g.e.	:Adı geçen eser
a.y.	:Aynı yer
bkz.	:Bakınız
bs.	:Baskı
Beşair	: Beşair-i Sıdk-ı Nübüvvet-i Muhammediye
c.	:Cilt
DİA	:Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
İA	:İslam Ansiklopedisi
Müdafaa I	:Müdafaa
Müdafaa II	:Müdafaa'ya Mukabele ve Mukabele'ye Müdafaa
Müdafaa III	:Müdafaa III
nşr.	:Neşreden
s.	:Sayfa
sy.	:Sayı
TDDED	:Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi
trc.	:Tercüme
ts.	:Tarihsiz
vs.	:Vesaire

GİRİŞ

TÜRKİYE'DE DİNLER TARİHİ

ÇALIŞMALARI

VE

AHMED MİTHAT EFENDİ

I. TÜRKİYE'DE DİNLER TARİHİ ÇALIŞMALARI

Medresetülmütehassisin'in programında Tarih-i Edyan derslerinin okutulduğu mevcut kaynaklarda belirtilmektedir. 1898'te bu müessese Süleymaniye Medresesi'ne çevrilince, "hikmet ve kelam şubesi ders programında" (üçüncü sınıfta) Tarih-i Edyan dersleri okutulmaktadır. Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile medreselerin kaldırılmasından sonra açılan İlahiyat Fakültesinin programına da Felsefi Din, Türk Tarihi Dinisi ve Tarih-i Edyan dersleri konulmuştur. 1933'te İlahiyat Fakültesi kapanınca, oluşturulan İslam Tetkikleri Enstitüsü'nde de Türk Dinleri ve Mezhepleri Tarihi ve Umumi Dinler Tarihi derslerini görüyoruz. Böylece Türkiye'de Dinler Tarihinin elli yıllık bir geçmişi olduğu anlaşılmaktadır.

Dinler Tarihi derslerine, ikinci meşrutiyetten sonra İstanbul'da (Darülfünunu Osmani İlahiyat Fakültesi) ve (Medresetül Vaizin) de tanınmış tarihçi ve yazar Ahmed Mithat Efendi tarafından başlanmıştır. Darülfünun'da Dinler Tarihi derslerinin hocalığını yapanlar şunlardır:

- 1911-1912 Ahmed Mithat Efendi
- 1924-1927 M. Fuat Köprülü- Prof. Dey Mezil
- 1927-1933 Doç. Hilmi Ömer Budda
- 1933-1936 Doç. Hilmi Ömer Budda
- 1949-1952 Prof. Hilmi Ömer Budda
- 1952-1954 Prof. Mehmet Karasan
- 1954-1959 Prof. Dr. Annemarie Schimmel
- 1959-1960 Dr. Hikmet Tanyu
- 1960 Dr. Kemal Balkan ve Dr. Hikmet Tanyu
- 1960'tan sonra Prof. Dr. Hikmet Tanyu¹

¹ Hikmet Tanyu, "Türkiye'de Dinler Tarihinin Tarihçesi", İlahiyat Fakültesi Dergisi, Ankara 1961, c. 8, s. 108-124

II. AHMET MİTHAD EFENDİ

A. HAYATI

Rus işgali üzerine 1829'da Kafkasya'yı terke mecbur kalan bir aile ile Anadolu'dan gelip İstanbul'a yerleşen Bezci Süleyman Ağa isminde orta halli bir babanın oğlu olarak, 17 Temmuz 1844 tarihinde Tophane'de Karabaş Mahallesi'nde dünyaya geldi. Henüz küçük yaşta iken babasını kaybetti. Bunun üzerine ailesiyle Vidin'e gitti (1857). Orada başladığı sıbyan mektebini Tophane'de bitirdi (1861). Bu arada bir attar yanında çıraklık yaptı. Galata'da bir yabancından da Fransızca öğrenmeye başladı. Ağabeyi ile gittiği Niş'te rüştiye tahsilini tamamladı (1863).

Ruşuk'ta Vilayet Mektubi Kalemünde ilk memuriyetine başladı (1864). Kendisine ayrı bir değer veren Tuna Valisi Mithat Paşa, O'nu Fransızca çalışmaya teşvik etti ve geniş imkanlar sağladı. Boş vakitlerinde bir yandan cami derslerine devam ederek şark kültürünü kuvvetlendirdi, diğer taraftan da Vilayet Memurlarından Dragan Efendi'den Fransızca öğrendi. 1866'da mühendis tercümanı olarak gittiği Sofya'da evlendi. 1868'de Tuna Gazetesinde başladığı muharrirlik hayatından bir yıl sonra, başmuharrir oldu (1869).

Bağdat Valiliği'ne atanan Mithat Paşa, maiyeti ile birlikte Ahmet Mithad'ı da götürdü (1869). Bağdat'ta Zevra Gazetesi'nin Müdürü Ahmed Mithat Efendi, ressam Osman Hamdi Bey vasıtası ile Batı Kültürü'nü; Muhammed Feyzi ez-Zühavi'den din ve medrese kültürünü; çeşitli dinlere girip çıkan, sonunda müslüman olan ve bu dinlerin ilmi mukayesesini yapabilecek seviyede bulunan Şirazlı Bakır Can Muattar'dan Farsça ile birlikte dinlerin felsefesini ve mukayesesini öğrendi. İlk kitapları olan "Hace-i Evvel" serisi ve "Kıssadan Hisse"yi burada yazdı.

“Duvarı Bir Sada” adlı yazısında ortaya koyduğu, ancak daha sonra vazgeçtiği materyalist düşüncenin izlerini taşıyan ifadelerinden dolayı Basiret Gazetesi tarafından İslam aleyhtarlığı ile suçlandı. 10 Nisan 1873’te Rodos’a sürgün edildi. Üç yıl iki ay devam eden bu sürgün döneminde Rodos’daki çocuklar için “Medrese-i Süleymaniye”yi kurdu. İlk romanlarını burada yazdı. Kırkanbar Dergisi için yazılarını buradan gönderdi.

V. Murat’ın padişah olması ile affedilerek İstanbul’a döndü (1876) ve Tercüman-ı Hakikat’i çıkarmaya başladı (1878). II. Abdülhamid devrinde, özellikle yazdığı “Üss-i İnkılap” kitabı sayesinde sarayın himayesinden de mahrum kalmayan Ahmed Mithat Efendi, ölümüne kadar Takvim-i Vekayi ve Matbaa-i Amire Müdürlüğü, Meclis-i Umur-u Sıhhiyye azalığı ile reisliğinde ve çeşitli hocalıklarda bulundu. 1884’te ikinci eşi ile evlendi.²

II. Abdülhamid’in görevlendirmesi ile müsteşrikler kongresine gitti (1889). Yetmiş bir gün süren bu seyahatini bin kırk dört sayfalık “Avrupa’da Bir Cevelan” adlı kitabında anlattı.³ Bu kongrede yaptığı konuşmasında Avrupa’nın şimdiye kadar şarkı, yanlış tanığını belirtti. Ona göre Avrupa, şarkı ilimden uzak, büyüdü bir hayal alemi olarak görmektedir ki, bu kesinlikle doğru değildir.⁴

II. Meşrutiyetin ilanından sonra emekli oldu. Darülfünun, Medresetülvaizin ve Darülmuallimat’ta genel tarih, felsefe tarihi ve dinler tarihi, eğitim tarihi gibi dersler okuttu.

İki eşinden on çocuk sahibi olan Ahmed Mithat Efendi, fahri olarak çalıştığı Darüşşafaka’da nöbetçi bulunduğu 28 Aralık 1912’de kalp krizinden ölmüştür. Mezarı Fatih Camii haziresindedir.⁵

² M. Orhan Okay, “Ahmed Mithat Efendi”, DIA, İstanbul 1989, c. II, s. 100-101; Sabri Esat Siyavusgil, “Ahmed Mithat Efendi”, IA, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul ts., c. I, s. 184-186; Ahmed Mithat Efendi, Menfa, Kırkanbar Matbaası, İstanbul 1293, s. 2

³ Baki Asiltürk, “Ahmed Mithat Efendi Müstesrikler Kongresinde”, TDDED, sy. 521 (1995/I, Özel Bölüm), s. 571

⁴ Asiltürk, a.y., s. 570

⁵ Okay, a.y., s. 101; Siyavusgil, a.y., s. 186

Hace-i Evvel lakabı verilen Ahmed Mithat Efendi, halkın bilgisini yükseltmek görevini üstlenmiş ve halkın anlayabileceği bir dille yazmıştır.⁶ Ömrü boyunca yaygın eğitimin en güçlü temsilcilerinden biri olan⁷ Ahmed Mithat Efendi, tam anlamıyla popüler ve ansiklopedist bir yazardır. “Halk için edebiyat” çağırının Tanzimat Devrindeki dev simasıdır.

Döneminin en çok yazanı değil, aynı zamanda en çok okunan yazarı da olmuştur.⁸ Döneminde batının tanıtıcısı olduğu halde, doğulu kalan belki de tek müstağriptir. Ahmed Mithat Efendi, din ve devletin haklarını korumak söz konusu olduğunda, kalemini kullanarak üzerine düşen görevi yapmıştır.

B. ESERLERİ

Elli yılı aşan yazarlık hayatında halkı bilinçlendirmek için çok çeşitli alan ve konularda eser veren Ahmed Mithat Efendi'nin, on dokuzu tercüme olmak üzere iki yüz yirmi altı eseri bulunmaktadır.

Bazıları: Hasan Mellah (1874), Hüseyin Fellah (1875), Felatun Beyle Rakım Efendi (1875), Süleyman Muslı (1877), Ahmet Metin (1891), Hace-i Evvel (1870), Ben Neyim? (1890), Edvar-ı Askeriye (1890), Peder Olmak Sanatı (1899), Avrupa'da Bir Cevlan (1889), Seyyadane Bir Cevlan (1891), Açık Baş (1874), Çerkes Özdenleri (1883), Çengi (1884), Kıssadan Hisse (1870-1871), Letaif-i Rivayat (1870-1895), Üss-i İnkılap (1876-1877), Tarih-i Umumi (1910), Müdafaa (1882), Tarih-i Edyan (1911), Menfa (1876)

⁶ Cevdet Kudret, Ahmet Mithad, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1962, s. 13-14; Münir Süleyman Çapanoğlu, İdeal Gazeteci Babamız Ahmet Mithad, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1964, s. 11-12

⁷ İnci Enginün, “Ahmed Mithat Efendi”, TDEED, sy. 521 (1995/I, Özel Bölüm), s. 529

⁸ Çapanoğlu, a.g.e., s. 11-13

Eserlerinin büyük bir kısmı Mustafa Baydar'ın "Ahmed Mithat Efendi"⁹ isimli kitabında tanıtılmakta; kitap, risale, gazete, dergi ve basılmamış eserlerinin tam listesi Hakkı Tarık Us'un "Ahmed Mithat'ı anıyoruz"¹⁰ adlı kitabında bulunmaktadır.

1. MÜDAFAA

Küçük boy, 620 sayfadan oluşan bu eser Ahmed Mithat Efendi tarafından İstanbul'da 1300 senesinde Tercüman-ı Hakikat'te yayımlandıktan sonra (ilk defa)bir risale (dergi) şeklinde basılmıştır.

Müdafaa başlığının altında "Ehl-i İslamı Nasraniyete davet edenlere karşı kaleme alınmıştır" kaydıyla Ahmed Mithat Efendi, bu eseri yazmaktaki maksadını kısaca özetlemiştir. Eserin çeşitli bölümlerinde bu maksadını tekrar tekrar ortaya koyarak taarruz için değil, Ehl-i İslama yaptıkları taarruzlara bir müdafaa olmak üzere yazdığını belirtmiştir.

Ehl-i İslam'ın hıristiyanları Ehl-i Kitab olarak tanıyıp, yahudilerle birlikte dinlerini yaşamak ve uygulamak konusunda gösterdiği müsamahaya karşılık hıristiyan misyonerlerinin bu müsamahayı suistimal ettiklerini ve Osmanlı Memleketi içinde apaçık bir şekilde hıristiyanlığa davet faaliyetinde bulduklarını¹¹, adeta İslam'a hucüm derecesinde taarruz ettiklerini¹², özellikle kadınlar ve gençleri etkilemeye çalıştıklarını¹³ üzüntüyle anlatır.

Ahmed Mithat Efendi, İslam'a yapılan bu taarruzlara karşılık bir müdafaa olmak üzere hıristiyanların en muteber saydıkları eserleri de kaynak alarak müslümanlara "hıristiyanlığın ne kadar garip ve acayip bir din" olduğunu anlatmak için bu eseri kaleme almıştır.¹⁴

⁹ Mustafa Baydar, Ahmed Mithat Efendi, varlık Yayınevi, İstanbul 1954, s. 33-34

¹⁰ Hakkı Tarık Us, Ahmed Mithat'ı Anıyoruz, Vakıf Basımevi, İstanbul 1955, s. 120-121

¹¹ Müdafaa 1/6

¹² Müdafaa 1/3-5

¹³ Müdafaa 1/6

¹⁴ Müdafaa 1/8-10

Dinini dosdoğru tanımayan bir müslümanın hıristiyanlığı öğrenip “ne kadar garip” bir din olduğunu görünce kendi dinine olan inancının daha kuvvetli bir şekle bürüneceğini iddia eder.¹⁵ Ahmed Mithat Efendi’ye göre, islam “akılla çelişmeyen, uydurma olmayan, inanç esaslarında ihtilaf ve şüpheler bulunmayan en mükemmel dindir.”

Eser bir mukaddime (giriş) ve iki bölümden oluşur. Birinci bölümde islam ve hıristiyanlık arasında yapılacak münazaranın edebini anlatarak tartışmasına münazara kaideleri çerçevesinde başlıyor. 13 ve 97 sayfaları arasında bu bölümü oluşturuyor.

İkinci bölümde “hıristiyanlığın tarih, tesis ve intişarı “ başlığı altında hıristiyanlık öncesi Filistin ve çevresinin siyasi, ilmi ve durumunu, Havariler ve Pavlus’un hayat hikayelerini ve dini yayma çabalarını, Konstantin zamanına kadar hıristiyanlığın geçirdiği çeşitli devreleri, Konstantin’den sonra hıristiyanlığın başarıya ulaşması ve ruhaniyetten cismaniyete dönüşmesini, hıristiyanlık uğruna engizisyon ve cizvitler teşkilatlarının yaptığı vahşi katliamları, protestanlığın ortaya çıkışının, Amerika’nın keşfinde hıristiyanlığın oradaki insanlara yaptığı muameleleri anlatarak hıristiyanlığın mahiyetini ortaya koymaya çalışmıştır. Bu bölüm 97 ve 611 sayfaları arasında oluşturulmuştur.

611 ve 620 sayfaları arasında oluşturulan sonuç bölümünde Ahmed Mithat Efendi, hıristiyanlık tarihi hakkındaki görüşlerini ve hıristiyanlar için yanlış bulduğu durumları şöyle özetler:

1. Hıristiyanlar, dinlerinin 300 sene zulüm altında kaldıktan sonra ortaya çıkıp hızla yayıldığını iddia ederler. Bu yalandır.
2. Hem 300 sene zulüm altında kaldıklarını söyler, hem de ortaya çıkar çıkmaz bu nurun aleme ışık saldığını belirtip bir mucize olarak kabul ederler. Bu bir çelişkidir.

¹⁵ Müdafaa 1/7

3. Hem “hıristiyanlık fakirlikle iftihar eder” derler, hem de papazlar mücevherata boğulurlar. İddiaları vakıya uymamaktadır.
4. Hem hıristiyanlığın dünya ile alışverişi olmadığını, sırf vicdani ve ruhani bir din olduğunu iddia eder, hem de devletleri alt üst edecek kadar dünya işlerine karışıp cismani hükümetler meydana getirirler.
5. Dinlerinin islam dini gibi kılıç kuvvetiyle yayılmadığını, sırf mucize ve söz ile yayıldığını iddia ederler. Oysa tarihleri kanla doludur. Bu yalancılıktır.
6. Hem “ bizim dinimiz Musa şeriatinden başka bir şey değildir” derler, hem de yahudiliği kökünden mahvederler.
7. Hem putperestliği küfür sayarlar, hem de putperestler gibi resimlere, heykellere vs. ibadet ederler.
8. Hem kitaplarının tahrif edildiğine dair müslümanların iddiasını kabul etmezler, hem de çok sayıda incil türediğini, sonra bunlardan dördünün doğruya yakın olduğu için esas incil olarak tercih olduğunu ikrar ederler. Bu kitapların ne zaman, nerede, hangi dilde ve ne şekilde yazıldığını kesinlikle haber veremezler.
9. Hem medeniyetin, hıristiyanlığın güzide bir neticesi olduğunu iddia ederler, hem de tarihlerinde medeniyetin ilerlemesine engel olduklarını yazarlar.
10. Batıllık içinde buldukları ve islami hikmetten asla haberdar olmadıkları halde, Hz. Meryem’in bekaretini ve Hz İsa’nın babasız Ruhullah, Nefhatullah, Kelimatullah olduğunu ikrar ve iman eden ve gerçek Yahudi ve Hıristiyan şeriatinden asla ayrılmadığını gerek din ilmince gerek tarihçe isbata her zaman hazır ve kadir olan müslüman milletini bozmak ve hıristiyanlığa dahil etmek davasında bulunurlar. Bu şaşılacak bir şeydir.¹⁶

¹⁶ Müdafaa 1/613-617

Ahmed Mithat Efendi, “Biz sizin yalanlarınıza ve batıllarınıza taarruz ediyor muyuz? *Leküm diniküm veliyedin* diyoruz. Bu sözlere rağmen yine bildiklerinden geri durmadılar. Onlara mukabele olmak üzere dinlerinin tesis ve intişarını gösterdik. İslamda bunlara yakın bir hal görülmüşse onu ortaya koysunlar. Herkesi güldürecek olan zevzekliklerle vakit geçirilmemelidir” diyerek eserini tamamlar.

2. MÜDAFAA’YA MUKABELE VE MUKABELE’YE MÜDAFAA

Hıristiyanların Ahmed Mithat Efendi’nin yazdığı Müdafaa’ya karşılık dinlerinin hakikat dini olduğu iddiasıyla Mösyö Dwight’e bir reddiye yazması konusunda teşvik etmeleri sonucu Dwight,¹⁷ bir makale yazmıştır.¹⁸

Ahmed Mithat Efendi, Müdafaa adlı eserine karşılık olarak yazılan bu makaleyi ciddi ve adaba uygun bularak Tercüman-ı Hakikat’te neşretmiştir. “Mösyö Dwight’in Müdafaa’ya Mukabelesine karşı Ahmed Mithat Efendi’nin Müdafaa’sı” başlığı altında bu iddialara cevap vermiştir. Küçük boy, 508 sayfadan oluşan bu eser 1300 senesinde İstanbul’da basılmıştır.

Altı bölümden oluşan eserde mukaddime ve sonuç kısımlarından başka İnciller hakkında özel bir bölüm oluşturularak *Tuhfetü’l-Erib Fi’r-Reddi’Ala Ehli’s-Salib*¹⁹, den, *İzharu’l-Hak*²⁰, dan ve Voltaire²¹, den nakiller yaparak meseleyi daha kuvvetli hale getirmiştir.

Eserin bölüm başlıkları şu şekilde oluşturulmuştur: Havarilerin sıfat ve ahvali, hıristiyanlığın tarih-i intişarı, hıristiyanlığın ilk üç asır içinde uğraştığı mevazi ve mezalim, hıristiyanlığın kılıç kuvvetiyle tesis etmediği, tarihte görülen hıristiyanlık, hıristiyanlığın mahiyeti.

¹⁷ Henry Otis Dwight (İstanbul 1843-Roselle, New Jersey 1917): Amerikan yazarı ve misyoneri. 1867-1874 yılları arasında İstanbul’a dini görevle gönderilenlerin kurduğu birliğin acenteligini yaptı. 1872-1892 yılları arasında New York Tribune’un İstanbul muhabirliğini yaptı. (The Encyclopedia Americana, “Dwight”, New York, c. IX, s. 447)

¹⁸ Müdafaa 2/9-10

¹⁹ Abdullah b. Abdullah et-Tercüman, Tuhfetü’l-Erib Fi’r-Reddi ‘Ala Ehli’s-Salib

²⁰ Hintli Rahmetullah Efendi, İzharu’l-Hakk

²¹ Voltaire: Fransız filozof. Asıl adı; François-Marie Arouet (1694-1778). Paris’te Cizvitler tarafından eğitildi. Kısa zamanda edebi yeteneği ve hiciv gücüyle sivrildi. Bu yeteneğini yalnızca bir batıl düşünce ve düzenbazlık olarak değerlendirdiği Roma Katolik Kilisesine karşı kullandı. Rasyonalizme dayalı bir Tanrı düşüncesini ve toleransa dayalı bir din düşüncesini temsil etti. (Sinasi Gündüz, Din ve İnanç Sözlüğü, Vadi Yayınları, Konya 1998, s. 386)

Mösyö Dwight, Ahmed Mithat Efendi'nin Müdafaa'sında bahsettiği şeylerin hayalden başka bir şey olmadığını²² makalesinde izah ettikten sonra şu asılsız iddialarda bulunduğunu anlatır:

1. Havariler cahil ve özellikle haindirler. Hem de mucize gösteremediler.
2. İlk üç asırda hıristiyanlığın yayılışı neredeyse hiç yoktu.
3. İlk üç asırda hıristiyanlık yalnız iki kere zulme uğradı.
4. İmparator Konstantin hıristiyanlığı Roma memleketine kılıç zoruyla yaydı.
5. Tarih ilmine göre hıristiyanlık barbarlıktır.
6. Hıristiyanlığın esası yalan ve mukaddes saydığı İncil ise düzme ve uydurmadır.²³

Mösyö Dwight makalesinde bu iddialara cevap vermeye çalışmıştır.

3. MÜDAFAA 3 : HİRİSTİYANLIĞIN MAZİSİ, HALİ VE İSTİKBALİ

Küçük boy, 569 sayfadan oluşan eser ilk defa Tercüman-ı Hakikat'de yayınlandıktan sonra kitap şeklinde 1302 senesinde İstanbul'da basılmıştır. İlk sayfasına "Fransa'nın meşhur müelliflerinden Chateaubriand²⁴ a reddiye olmak üzere kaleme alınmıştır" kaydı konularak eseri yazma gayesi ortaya konulmuştur.

²² Müdafaa 2/12

²³ Müdafaa 2/13-15

²⁴ Fronceis Rene de Chateaubriand (Saint Malo 1768-Paris 1848): Fransız yazarı. "Genie du Christianisme" (Hıristiyanlığın Özü) adlı eseri edebiyatçıları Hıristiyan dininin spiritalizminden yararlanmaya yöneltti. (The Encyclopedia Americana, "Chateaubriand", New York 1968, c.XI, s. 332-333)

Bir hıristiyan, fransızca imzasız olarak yazdığı mektubunda Ahmed Mithat Efendi'yi güya hıristiyanlık binasını yıkmaya çalışan bir düşman makamına koyarak, çalışmalarında başarılı olamayacağını, Chateaubriand'ın sözüne kulak vermesini tavsiye eder. Fransız müellif Chateaubriand'ın sözü şudur: "Geleceğin durumunu hıristiyanlıkta ve onun Katolik mezhebinden başka bir şeyde bulamam. Zira hıristiyanlık cihan üzerinde hükmü geçerli olan üç büyük kanunu içermektedir. Bu kanunlar: Kanun-u İlahi: Üç şahısta birliğin yerleşmesidir. Kanun-u Ahlaki: Şefkat ve sadakadır. Kanun-u Siyasi: Hürriyet, eşitlik ve kardeşliktir."²⁵

Ahmed Mithat Efendi, bu eserde Chateaubriand'ın bahsettiği kanunların hiçbiri hıristiyanlıkta yok iken var gibi gösterilmeye çalışıldığını, İslamın bu kanunların hepsini içerdiğini anlatmaya çalışmaktadır.²⁶ Üç bölümden oluşan eser her bir bölümde bu kanunları teker teker açıklıyor ve hıristiyanlıkta olmadığını, İslamda mevcut olduğunu örneklerle anlatılmaktadır.

Ahmed Mithat Efendi, Chateaubriand gibilerinin esası hiç furuu daha çok hiç olan bir dini dünyaya en parlak din olarak gösterdikleri maharetleri, islam için gösterecekleri ortada hıristiyanlık diye bir şey kalmayacağını iddia eder.²⁷ Fakat onların ne kadar maharet gösterecekleri de kiliseyi bir enkaz olmaktan kurtarmaya yeterli olmayacaklarını savunur.

Kaynak olarak kiliseye saldıran kitapları seçtiğini fakat onların sözlerine kapılmayıp neyi ihtar ediyorlarsa aslımı kilisece muteber sayılan kitaplarda ve İncillerde arayarak doğrulara ulaştığını anlatır.²⁸

Hıristiyan misyonerlerinin faaliyetlerine karşılık susmanın dini vazifelerimizde kusur olacağını ve bu yüzden taarruz amacıyla değil, müdafaa amacıyla yazdığını belirtir.²⁹

²⁵ Müdafaa 3/5-6

²⁶ Müdafaa 3/11-12

²⁷ Müdafaa 3/562

²⁸ Müdafaa 3/564

²⁹ Müdafaa 3/565

Misyonerlerin başarılarının sadece Rum, Ermeni, Bulgar gibi yine hıristiyanlar üzerinde olduğunu, düşünülünce bunun hıristiyanlığın zayıflığını gösterdiğini belirtir.³⁰

Ahmed Mithat Efendi ilimde ilerleme arttıkça ehli islamın dinlerine daha kuvvetli bağlanacaklarını, hıristiyanlıkta ise gözleri açılan hıristiyanların dinlerinin inanılması güç garipliklerle dolu olduğunu görerek dinsizlik yoluna sapacaklarını iddia ediyor.³¹

4. TARİH-İ EDYAN

Ahmed Mithat Efendi'nin Daru'l-Funun-u Osman-i İlahiyat şubesi ve Medresetü'l Vaizin'de okutulan Tarih-i Edyan isimli kitabının birinci cildi 336 sayfadan ibarettir. Yazarın bu bilgileri nereden aldığı konusunda bir not bulunmamaktadır. Bazı konularda Chantepie de la Saussaye'ye atıflar yapar. Dinler tarihi ile ilgili eserlerin Osmanlı toplumunda hemen hiç bulunmadığı bir dönemde, böyle bir eser ortaya getirmek gerçekten çok önemlidir.

Eserin umumiyat kısmında dinler tarihinin öneminden bahseder. Dinler tarihinin görevinin islam dinini müdafaa etmek değil, dinleri öğretmek birbirleriyle kıyas etmek olduğunu anlatır. İlmî araştırmalarda tarafsız olmanın önemini vurgular.

³⁰ Müdafaa 3/566

³¹ Müdafaa 3/567

Ahmed Mithat Efendi'ye göre dinler tekamül etmiştir ve bu tekamül medeniyetle beraber olmuştur. Dini ilerlemiş toplumlar, medeniyet itibariyle de ilerlemişlerdir. Din Tanrı tarafından ilk insana talim edilmiştir. Yani din, talimi rabbanidir. Eserinin bu kısmında animizm, totemizm, ruhlara tapınma, gök cisimlerinin uluhiyetine inanma gibi konulara yer vererek dini tekamülü açıklamıştır.

Eserin hususiyet bölümünde Fetiş Dinleri başlığı altında Moğollar, Okyanuslular, Afrika, Amerika ve Meksikalıların dinlerinden bahseder. Putperestlik Dinleri başlığı altında ise; kaybolmuş putperestler ile kitab-ı mukaddes sahibi putperestleri inceler. Kaybolmuş putperestleri; Mısır, Keldan, Asur, Fenike, Filistin, Arap, Yunan ve Roma, Slav, Cermen, Keltler olarak tasnif eder. Kitab-ı Mukaddes sahibi putperestleri ise; Çin Dinleri (Konfüçyüsçülük ve Taoizm), Japon Dinleri (Şintoizm), Eski İran Dini (Zerdüştlük), Hint Dinleri (Vedalar, Brahmanizm ve Hinduizm) ve Budizm şeklinde açıklar.

5. İSTİBŞAR

Osmanlıca, küçük boy, 138 sayfa olan eser ilk defa 1310/1892 yılında Dersaadet (İstanbul)'da basılmıştır.

Kitap, isminin altında bulunan "Amerika'da İslam'ı Yayma Teşebbüsü" ibaresinden de anlaşılacağı üzere daha çok Amerika'daki islami çalışmalarla birlikte çok evlilik, zina, kıyafet, medeni ilerleme, misyonerlik faaliyetleri, ilahiyat gibi konulardan da kısaca bahsettiği gibi daha çok din-medeniyet ekseninde islamı müdafaa tarzında yazılmıştır.

6. NİZA-I İLM Ü DİN / İSLAM VE ULUM

Osmanlıca, küçük boy, dört ciltten oluşan eserin birinci cildi 550 sayfa (1895), ikinci cildi 453 sayfa (1895), üçüncü cildi 523 sayfa (1897), dördüncü cildi ise 442 (1900) sayfa olarak Dersaadet (İstanbul)'da basılmıştır.

Eser, W. J. Draper adında Amerikalı bir ilim adamının 1874 senesinde yazdığı, 1875'te Fransızca'ya tercüme edilen ve Hıristiyanlığın, özellikle Katolik Kilisesi'nin ilim karşısındaki mağlubiyetini ortaya koyan eseridir. Eserin asıl metninin tercümesi olan Niza-ı İlm ü Din ile Ahmed Mithat Efendi'nin izah ve tenkitlerini ihtiva eden İslam ve Ulum, bir arada olarak 2000 sayfaya yakın büyük bir eser ortaya çıkmıştır.

7. BEŞAİR-İ SİDK-I NÜBÜVVE-İ MUHAMMEDİYE

Bu eseri bir dostunun isteği üzerine, Hz. Muhammed'in büyüklüğünü göstermek için yazmıştır. Beşair-i Tarihiyye ve Beşair-i Kitabiyye olarak iki bölüme ayırdığı eserinde Kitab-ı Mukaddes'in tahrif edildiğine dair deliller ortaya koymuş ve Kur'an-ı Kerim'in sahliliğini anlatmıştır.

Tarihiyye bölümünü Salibiyye, İsrailiyye ve Nasraniyye; Kitabiyye bölümünü ise Tevriatiyye ve İnciliyye olarak taksim etmiştir.

C. DİN VE MEDENİYET HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Ahmed Mithat Efendi, fikirlerinde dinle medeniyetin birbirleriyle aynı veya biri diğerinin ön ve arka yüzü gibi olduğunu ifade etmiştir. Avrupa'da yeni türeyen bazı doktrinlerin dinlere karşı olduğu gibi sonuç olarak medeniyete de karşı oluşlarının iddiasını teyid ettiğini ileri sürer. Halbuki medeni memleketlerde din ile medeni terakki beraber yürümektedir.

Medeniyet ile dinin münasebetini zaruri olarak görür. Medeniyetten maksat, maddi terakki; dinden maksat ise ahkaktır. Bazı batılı yazarlar medeni olmak için hristiyan olmak gerektiğini iddia ederler. Ahmed Mithat Efendi, medeni terakkinin hristiyanlıktan değil, orta çağdan sonra kiliseye karşı çıkan ilimden doğmuş olduğunu delillerle ortaya koyar.³² Medeni olmak için herhangi bir dine mensup olmak gerekmediğini, kıyas edecek olursak İslam'ın hristiyanlıktan çok daha fazla medeni terakkiye müsait olduğunu görüleceğini anlatır.³³

³² Müdafaa II/506-507

³³ Okay, Batı Medeniyeti Karşısında Ahmed Mithat Efendi, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1989, s.235-266

III. AHMED MİTHAT EFENDİ'YE GÖRE DİNLER TARİHİNİN ÖNEMİ

İslam dini en son dindir. Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) ise son peygamberdir. Bu halde dinlerin başlangıcını bilmek ve geçmiş peygamberleri tanımak gereği kendiliğinden ortaya çıkar. Kur'an-ı Kerim de bize bu lüzumu gösterir. Bazı peygamberlerden bahsedip bazılarında bahsetmez. Peygamberlerin sayısı sadece Kur'an-ı Kerim'de adı geçtiği kadar değildir. Adı zikredilmeyen peygamberler ve kitaplar da vardır.³⁴

Semavi dinler, dini tekamülünün son mertebesidir. Bu mertebeye kadar insanlık ne kadar mertebeler geçirmiş, en adisinden, en alisine kadar ne türlü dinler ortaya çıkmış, bunlar içinde ne mürşitler gelmiş, ne kitaplar yazılmıştır. Bunlar bilinmeden semavi dinlerin geçmişi hakkında doğru bir bilgiye ulaşamayız. Dinler tarihi bize insanlığın geçirdiği dini tekamülleri gösterecek ki; bunun sonucunda İslam'ın bütün batılları ortadan kaldırarak dini maksadı tamamıyla gerçekleştirdiği görülecektir.³⁵

İslam alimleri dinler tarihiyle fazla meşgul olmamışlardır. Kütüphanelerimizde "Milel ve Nihal" tarzında bazı eserler varsa da, bunlar yeterli değildir. Avrupa'da ise bu konuda kaynak çoktur. Chantepie de la Saussaye, Benjamin Konstan, Spinoza, Descartes, Felarik, Voltair, Gamel Filamariyon bunlardan bazılarıdır.³⁶

Dinler tarihinin gayesi, dinleri birer birer öğrenmek ve aralarında kıyas yapmaktır. Tarihinin incelediği dinlere karşı tamamıyla tarafsız olması mecburidir. Hatta kendi dinini unutmak derecesinde objektif olması gerekmektedir. Bu konuda üç nokta önemlidir: Tarihi nokta; dinleri kendi sınırları içinde değerlendirmektir. Nasıl teşekkül ettiği, ne gibi tekamüller geçirdiği, zamanımızda ne halde bulunduğunu incelemektir.

³⁴ Tarih-i Edyan 2

³⁵ Tarih-i Edyan 4-5

³⁶ Tarih-i Edyan 10

Bu incelemeyi yaparken sanki kendi dininin fikhını yazıyor gibi davranmalıdır. Kıyasi nokta; dinlerin birbirlerinden etkilenmelerini incelemektir. Ruhi nokta ise;o dinin ahlakıyla ahlaklanmaktır.³⁷

Din, insanlar arasındaki en kuvvetli münasebettir. İnsanları birbirine düşman eden de dindir, kardeş eden de. Din hangi mertebede bulunursa bulunsun bir tekamül sonucudur. Tekamül hususunda din ile medeniyet arasında fark yoktur. Hangi millet yazı yazmışsa medeniyeti gibi dininin de tekamülü hızlanmıştır.³⁸

Dinler tarihi öğrencisi için bir takım hazırlıklar vardır:

1. Kendi dinini hakkıyla öğrenmiş olmalıdır.
2. Coğrafya ve tarih konusunda bilgili olmalıdır.
3. Riyazi ve tabii ilimlere vakıf olmalıdır.
4. Astronomiden anlamalıdır.
5. Öğretmenine güvenmeli ve teslim olmalıdır.³⁹

Öğretmen de öğrencinin yapması gerekli tüm hazırlıkları yapmalı, dinlerde gördüğü çeşitli konular hakkında kendi dininin hükmünü çok iyi bilmeli ve bu konularda ehil olan kişilere başvurmalıdır.⁴⁰

³⁷ Tarih-i Edyan 15-16

³⁸ Tarih-i Edyan 18-19

³⁹ Tarih-i Edyan 6-9

⁴⁰ Tarih-i Edyan 12

I. BÖLÜM

AHMED MİTHAT EFENDİ'YE GÖRE İLKEL VE MİLLİ DİNLER

I. DİNİN BAŞLANGICI VE İLK DİNLER

Dinin başlangıcı hakkında nereden bilgi alabiliriz? Henüz yazının icat olmadığı zamanlarda yaşayan insanların dinlerini nereden öğrenebiliriz? İncelemeler dinin başlangıcını öyle bir zamana vurduruyor ki; insanlar için henüz cemaat, kavmiyet, hatta aile bile tasavvur edilemiyor, hayvani bir şekilde yaşayan insan bazen bir mağara bazen bir ağacın tepesinde barınıyor, tabii meyve ve otlarla besleniyor, baş ve el hareketleriyle veya çılgınlıkla anlaşıyor, yani cehalet ve vahşet içinde yaşıyor.⁴¹

Bu tasvirler varsayımdan öteye geçememiştir. Oysa Kur'an-ı Kerim bize gösteriyor ki; insanlığın başlangıcı bir vahşet değil, bir kemaldir. Allah tarafından Hz. Adem'e öğretilen bir talim vardır. Her muhtaç olduğunu bu alemde üretme bilgisi verilmiştir. Zamanlar geçtikçe, mekanlar uzaklaştıkça insan evladı o ilk talimini unutmuş, o feyzi kaybetmiştir.⁴²

Bu hakikati bir yana bırakmayıp incelemelerin gösterdiği plana göre hareket edersek; asıl dinin animizm olduğunu, dini tekamülün sırasıyla fetişizm, putperestlik, yahudilik ve hristiyanlık, en sonunda da islam şeklinde olduğunu görürüz.

İnsanlar mükemmel dine sahipken daha aşağı dinde sahip oldukları akideleri tamamıyla terk etmezler. Çocuklarımıza taktığımız nazar boncuklarının menşei Afrika fetişlerine kadar varır.⁴³

⁴¹ Tarih-i Edyan 20

⁴² Tarih-i Edyan 22 bkz: Alak 5, Bakara 31

⁴³ Tarih-i Edyan 33

İrfanın gittikçe artmasına ve irfan mertebesinin yükselmesine tekamül denir. İrfan tekamülü üç mertebedir:

1. İnsanın dünyasını tanınması
2. İnsanın kendini tanınması
3. İnsanın Allah'ını tanınması

Önce dünyasını tanıyan insan kendi hakkında bir fikre sahip oluyor. Kendisini tanıyınca da yaratıcısını tanınması fikri oluşuyor. Bu üç mertebeyi beraberce yürütüyor. Yani dünyasını bildiği kadar kendini, kendini bildiği kadar da Rabbi'ni biliyor.⁴⁴

İnsan başlangıçta bir korku içinde bulunuyordu. Yağmur yağıyor, sel oluyor, yıldırım düşüyor, deprem oluyor, hastalık geliyor... Kendini aciz olarak görüyor, bu olayları kendisine yapana karşı yalvarmaktan başka bir şey yapamıyordu. Tabiat kuvvetlerinden korkmakla da kalmıyor, onların lütuf ve ihsanına erişmek için de uğraşıyordu. Onları kızdırmamak için çeşitli takdimeler de bulunuyor, böylece ilk ibadet tarzı ortaya çıkmış oluyordu.⁴⁵

A. ANİMİZM

Latince "animal" kelimesinden türemiştir. Animal, hayvan; animizm de hayvaniyet anlamına gelir. Chantepie de la Saussaye, dinler tarihince animizmin hükmünü "insanın yeni gelişen düşünme kuvvetiyle kendi hayvaniyeti hakkında üretmiş olduğu bazı hükümlerdir" şeklinde açıklar.

⁴⁴ Tarih-i Edyan 34-35

⁴⁵ Tarih-i Edyan 38-45

Başlangıçta insanoğlunun ilk dikkatini çeken şey, uyku olmuştur. Cesedi yatağında olduğu halde uykusunda uzak yerlere gidiyor, gözleri kapalı olduğu halde pek çok şeyler görüyordu. Bütün bunlardan anladı ki; insan bu bedenden ibaret değildir. İnsanda bir de ruh vardır. Bu ruha bir cismaniyet düşündü, nabızlardaki hareket gibi; bir mahal aradı, kalbi keşfetti. Duyu organlarının her birini bir başka ruhun fiilleri olarak düşündü. Merhamet, gazap, muhabbet, nefret gibi fiillerin her birini bir ruha atfederek kendini ruhların toplayıcısı olarak buldu.

Sadece insanlarda değil hayvanlar, bitkiler, cansız maddelerde de ruh buldu ve “daha önce nasıl bir hayata sahiplermiş ki şimdiki hali o hayattan soyunmuş halidir” diye düşündü. Böylece animizmin tekamülü bütün mevcudatı hayat sahibi kabul etmeye kadar vardı. Rüzgar, yağmur, deprem gibi tabiat kuvvetlerinde de ruh bulup onların öfkelerinden kendini kurtarmak ve lütuflarına nail olmak için nağme ve dans şeklinde ibadete başladı.⁴⁶

İnsan, rüyasında kendi atalarını görmesinden hareketle ruhun ölümsüzlüğü fikrine ulaştı. Rüyasında sadece atalarını değil, hayvanları, bitkileri, maddeleri de görüyordu ve onların ruhlarının da ölmediğini anladı.

Çocukların atalardan bazılarına benzediğini görünce, geçmişlerin ruhlarının bu çocuklara geçtiğine hükmetti. Bazı hayvanlarla da insanların münasebetini kurarak ruhların hayvanlara da intikal edebileceğine inandı.⁴⁷

B. TOTEMİZM

Bazı milletler bazı hayvanları kendileri için koruyucu olarak kabul etmişlerdir. Bu hayvanlara totem, bu itikada ise totemizm denilir. Menşei, insanların aslının bazı hayvanlar

⁴⁶ Tarih-i Eryan 46-48

⁴⁷ Tarih-i Eryan 50-51

olduğuna inanılmasıdır. Bazen bir hayvanın değil, pek çok hayvanın çeşitli azalarını bir vücutta toplayarak acayip şekiller oluşturmuşlardır.⁴⁸

Önceleri kainatta hayır ve şerrin aynı yerden olduğu sanılmış, sonradan tabiat kuvvetlerinden bazılarının hayır fiilleri, bazılarının şer fiilleri ortaya koydukları anlaşılmıştır. Bu fikre animizm zamanında ulaşıldığı sanılıyor.

Başlangıçta ruhlara sadece hürmet ve tazimde bulunulurdu, karşılık beklemek yoktu. Fetişizmin⁴⁹ tekamülü ile özellikle kahin ve sihirbazların ortaya çıkmasıyla lütufkar ruhların lütfunu ummaktan çok, kötü ruhlardan korkulmuştur. Kendilerini o kadar aciz hissetmişler ki dinin tılsımlarına ihtiyaç duymuşlardır.⁵⁰

Bulutlar her zaman insanların dikkatini çekmiştir. Renklerine ve şekillerine göre çeşitli manalar vermişlerdir. Sonunda güneşe uluhiyet fikrine kadar varılmıştır. Güneşi bizzat ilah addedip, bütün halkı ona isnat etmiş, secdelerini ona yapmışlardır. Güneşten sonra ay ve yıldızları da uluhiyet ailesine katmışlardır. Bazı milletler güneşi büyük ilah makamına koymuşlar, bazıları da sayılamayacak kadar çok olan bu gök ilahlarıyla insanlar arasında bir münasebet kurmuşlardır. Hükümdarlarına “güneşin oğlu” ünvanlarını vererek, onların emir ve yasaklarını, tanrıların emir ve yasakları olarak kabul etmişlerdir.⁵¹

Saf animizm, müstakil bir din şeklinde görülmemiştir. Başlangıçta tabiat kuvvetlerine bir ruh ve zeka isnat ederek onların kudsiyetini ortaya koymuştur. Sonra da fetişizme karışarak o sınıfa mensup olanların tekamülüne hizmet etmiş ve ruhlara ibadeti genelleştirmeye kadar varmıştır. Fetişizm mertebesinde hayvan, bitki, vs...’ye tapan insan animizmden kopmayarak onu daha mükemmel bir hale koymuştur. Fetişlere yaptığı secde aslında onların ruhlarıdır. Fetişler, ruhların tecelligahı oldukları için mabud sayılmışlardır. Putperetslik mertebesinde insan animizm ve fetişizmi tamamıyla bırakmamıştır. Ruhlara

⁴⁸ Tarih-i Edyan 53

⁴⁹ Fetis: Sihir ve büyü nesesi, tilsim veya muska.

⁵⁰ Tarih-i Edyan 58

⁵¹ Tarih-i Edyan 61

şahsiyet isnat etmesiyle uluhiyet fikrini ortaya koyması animizmin, fetişleri putlara çevirmesi de fetişizmin tekamülü olmuştur.⁵²

Dinlerin karışması tekamülü semavi dinlerde de görülmüştür. Herkes Keldani putperestliğe saparken Hz. İbrahim ve onun beyti “antropomorfizm” yani Allah’a insan sureti isnat etmek şeklindeki putperestliği seçmiştir. Allah’ın insanlar arasına girdiğini, yiyip, içtiğini düşünmüşlerdir. Hz. Musa’dan sonra Beni İsrail’in hak din ile putperestlik arasında bir karışım meydana getirmek için neler yaptıkları malumdur. Hıristiyanlar, putperestlerin teslisini kabul etmişler, antropomorfizm fikrini tamamen almışlardır. Allah’ı insan suretinde yapıp ihtiyar bir babaya benzetmişlerdir. İslam’da ise “hiçbir şey O’nun benzeri değildir, Allah sadece sıfatlarıyla bilinir” kaidesi vardır. Bu tevhid, irfan mertebelerinin hiç birinde insanlara müyesser olmamıştır.⁵³

İbadetler başlangıçta nağme, dans, temizlenme ve kurban şeklindeydi. İlahların isimleri zikredildikçe rüku ve secde hareketleri yapılmıştır. Bu ibadetler esnasında gözler ve hitaplar semayadır.⁵⁴

Fetişlerin kitabı ve kanunları yoktur. Sonraları bazı ruhlara isimler konulmuştur ki bunlar putperestlik devrinde ilahlar olarak telakki edilir. Araştırmalara göre bu isimler o dinleri va’z etmiş bazı kahinlerin isimleridir. Zaman geçtikçe o kahinler unutulmuş ve uluhiyet derecesine çıkarılmışlardır.⁵⁵

Din kitaplarına Çin, Hindistan, Eski İran ve Japonya’da rastlıyoruz. Buralarda ismini işittiğimiz şahıslar en eski dinleri ortaya koyanlar değildir. Eski dinlerden zamanlarına ulaşanları kendi kaideleriyle yenileyip, ikmal eden kişilerdir. Bunların kitapları kendi eserleridir. Fakat içerikleri ilahiyat ve din olduğu için mukaddes kitap olarak telakki edilirler. Fetişlerin kitapsızlığına ve yazısızlığına karşılık, putperestlerin kitabının oluşu tekamüldeki farkı açıkça ortaya koyar.⁵⁶

⁵² Tarih-i Edyan 68

⁵³ Tarih-i Edyan 70

⁵⁴ Tarih-i Edyan 75

⁵⁵ Tarih-i Edyan 80

⁵⁶ Tarih-i Edyan 81-82

II. FETİŞ DİNLERİ

A. ASYA'DAKİ FETİŞİLER

1. MOĞOLLAR

“Şaman”⁵⁷ kelimesi onların dinini anlatır. Bu din fetişizmin bir mütakamil şeklidir. Ruhlardan bazılarına uluhiyet atfetmişlerdir. Bütün dünyaya bir ruh isnat ederler ve “Arz İlahı”olarak ona taparlar. Her ülkenin de kendine has bir ruhu vardır ki bu ruh, o ülkeyi fetheden zatın ruhudur. Atalara tapma Moğollarda da görülür.

Ruhlar gökte yükselmişlerdir. Yedinci kat gökte güneş, altıncı kat gökte ise ay vardır. Daha pek çok ilah vardır ve her biri yeryüzünün bir tarafında hüküm sürer. Gök ilahları için özellikle açık renkli kurbanlar takdim edilir. Kurban merasimi sırasında şaman, kurbanın ruhunun nasıl göğe çıktığını, nasıl kabul olunduğunu halka görüyormuş gibi anlatır.

Moğollar, fetişleri put derecesine koymuşlardır. Çok kötü yapılmış bir ilah resmini bile ağaçtan çerçeveye koyup tavana asarlar. Fakat fetişlerden de vazgeçmemişlerdir. Tavşan derisini süsleyip evlerine asarlar. Ateşe ve ağaca taparlar. Onlar nezdinde pek çok mukaddesat vardır. Dokuz sayısı gibi. Kan mukaddestir. En büyük yeminlerini kurban kanı içerek yaparlar. Fala düşkündürler. Falı ilahi bir haber olarak düşünürler.⁵⁸

⁵⁷ Saman: Vecd haline ulaşarak ruhsal alemle ilişki kurmak suretiyle insanların çeşitli sorunlarına cevap arayan, geleceğe ait yorumlarda bulunan, kötü ruhları kovan bir kısıdır. Samanlık babadan ogula geçer. GÜNDÜZ, Sinasi. Din ve İnanç Sözlüğü. 1998. Konya: Vadi Yayınları. 351

⁵⁸ Tarih-i Edyan 85-89

2. OKYANUSLULAR

Buranın halkı Hindistan'dan gelmiştir. En vahşileri Avustralya'daki Tazmanya Adası halkıdır. Onlarda hiçbir bilgi yoktur. Bir delikte veya bir ağaç üzerinde barınırlar. Adeta hayvan gibidirler. Chantepie de la Saussaye, “yeryüzünde tekamülât-ı diniyye konusunda Avustralyalılardan daha aşağı kimse görülmemiştir” der. Ruhların ölmediğine ve hatta yeryüzünde gezip dolaştıklarına inanırlar.

Okyanusluların genel akideleri “mana” kelimesinde toplanır. Bazı şahıslarda görülen fevkaladelikler manadır. Kendisinden şifa umulan her şeydeki sebep, şifa-i manadır. Mana'nın kendisi de bir ruhtur. Mana ilahların bahsettiği feyizdir. Mana'nın ilhamlarından “tabu”ya riayet ederler. Tabu, yasak manasındadır. Mukaddesatın hepsi tabudur.

Bir büyük ilah inancı vardır. Bu ilahın ismi her yerde farklıdır.

Alemin yaratılışı hakkında menkıbeleri vardır: Yeryüzü Tanrının yumurtladığı bir yumurtanın kabuğu olup kendisi yumurtanın içine girmiş, deniz ve karaları oradan beslemektedir. İnsanlar ulu tabakalarda uçup gezerken yollarını şaşırıp yere düşmüşlerdir.

İbadetlerinin esası vücutlarına resimler çizdirmektir. Kahinler dualar okuyarak bu işi yaparlar. Her nakış bir ilahın damgası demektir. Hangi ilaha mensubiyet arzusu varsa onun nakışı yapılır. Hayvanca hareketlerle dans ve hayvanca haykırışlı nağmelerden oluşan ibadetleri de vardır. Onlar için her şey mübahtır. İstedikleri kadınla münasebet kurarlar. Bu münasebetten doğan çocuklar mutlaka anneleri tarafından öldürülür.⁵⁹

⁵⁹ Tarih-i Edyan 90-97

B. AFRIKA'DAKİ FETİŞLER

Afrika'nın sahilinde hemen hiç fetişi bulunamaz. Fakat çok az bir zamana kadar Afrika'nın ortasında fetişilik bulunuyordu. Doğu kabilelerde iki, batı kabilelerde üç ilah vardır. Bunlar ölülerin cesetlerine de kutsallık atfederler. Ölülerin kendi evlatlarına cesetleriyle görüldüğüne inanırlar.

İnsanın ilk atasının bir hayvan olduğu şeklinde bir totemizm inancı vardır. Bazı atalarına hürmet olarak bazı hayvanları yemezler. İnsana alışkın hayvan ile ruhça iştirak inancına sahiptirler. Gece yakılan ateş düşman hayvanları kaçırdığı, dost hayvanları yakınlaştırdığı için, ateşi takdis ederler. Ateşin icadına, ölümün aslına dair pek çok hikayeleri vardır. Putları yoktur. Kurban ve takdimleri vardır. Kahin, sihir, efsunlara inançları büyüktür. Kahinler falcı ve tabip olurlar. Dualar dans ve nağme şeklindedir. İbadetten önce temizlenirler. Vücutlarını süsleme usulü yaygındır. Sünnet ve oruç ibadetleri de görülür.

Bunlar taptıkları ruhları tasnif etmişlerdir: İyilik ruhları, kötülük cinleri, melekler gibi. Sema, güneş, ay, dağlara ve nehirlere bile uluhiyet isnat ederler. İyilik yapan ruhlara ibadet yapılmaz. Asıl ibadet, fenalık yapanların şerrinden kurtulmak içindir.⁶⁰

C. AMERİKA'DAKİ FETİŞLER

Grönland ve Eskimoların dini, Moğolların şaman dininin ilk kadim ve en vahşi şeklidir. Her mahlukun bir ruhu olduğuna ve her vefat edenin başka bir hayata da nail olacağına inanırlardı. Sihir ve kehanete inançları çok kuvvetliydi.⁶¹

⁶⁰ Tarih-i Edyan 98-104

⁶¹ Tarih-i Edyan 107

Kuzey Amerika'da en önemli halk olan Kızılkunların dininde totemizm vardır. "Manito" adını verdikleri ruhların şekil ve suretleri yoktur. Bir tanesine "Ruhü'l-Azim" derler. Bu ruh bir hayvan şeklinde temsil edilir. Fakat bilinen hayvanlara benzemez. İbadetleri nağmeler ve danstan ibarettir. İbadet esnasında çıkardıkları sesler bir çakal çığlığını andırır. Tanrıya insan kurban etmek ve kurban edilen insanın etini yemek Amerikalılar nezdinde yaygındır. Tütün içmek bile kurban derecesinde makbuldür. Vücudunu boyamak ve ibadet için temizlenmek önemlidir.

Hurafeler; alemin yaratılışı, tufan, medeniyetin başlaması gibi konular üzerinedir. Bunlar esas olarak ortaktır: Ruhü'l-Azim, kainatın yaratıcısıdır. Hilkat, bir mücadele ve çarpışma sonucu oluşmuştur. Her çarpışma bir önceki mahlukat üzerinde büyük tahrife sebep olmuştur. En büyük tahribat su yüzünde olmuştur. Hala sular bizi tehdit edip dururlar. Önce ağaçlar yaratılmış, ağaçlardan da insanlar yaratılmıştır. İlk adamlar büyük bir mağarada saklı kaldıktan sonra yeryüzüne çıkarılmışlardır. Başlangıçta insanlar, hayvanlar gibi ömür geçirirlerken sonraları ilahlardan veya kahramanlardan birisi insanca yaşam düzenini koymuştur. Bu medeniyet Amerikanın ortasında ziraat ve çobanlığa alışkın olmak ve köyler, kasabalar oluşturmak suretinden ibarettir.⁶²

Kuzey Amerika'da en büyük medeniyet, Meksika'da görülmüştür. Buradaki hükümdarlar kendilerine saraylar, mezarlar, mabetler yaptırmışlardır. Bunların mimarisi Mısır'ın mimarisini andırır. Güneş yılını hesap edecek ve mevsimleri tayin edecek bilgiye sahiptiler. Fakat Mısırlılar gibi bir yazıları yoktur.

Güney Amerika, kuzeyin aksine daha ibtidai bir haldeydi. "Kipu" denilen uzun bir şeride boylu boyuna bir çok dükümler dökülmüş ve her bir döküm başka renge boyanıp müstakil bir olay olarak kabul edilmiştir.

⁶² Tarih-i Edyan 108-110

Meksika'da da mumyalar vardır. Buradaki kabirlerin boylarının bir metreden daha kısa olduğu görülmüştür. İncelendiği zaman adamın dizlerinin karnına doğru kırılmış, elleri boğazı altında birleştirilmiş olduğu anlaşılmıştır.

Meksikalıların pek çok ilahları vardı. Bazı küçük ilahlar evlere mahsustu. Tabiat kuvvetleri olan ilahlar genel ibadete mazhar olurlardı. Putları insan şeklindeydi ve temsilleri de küçük birer put olarak yapılıp yanlarına konurdu. Başlıca üç ilahları vardır: Birincisi kanatlı yılan şeklindedir. Medeniyet ilahıdır. İnsanlara ilk ahlak dersini o vermiştir. Onun denizlerin öte tarafında bir yerde uykuda olduğuna ve bir gün Amerika'ya geleceğine inanılır. İkinci ilah, haç şeklinde bir aynadır. Haşin ve şiddetli bir ilahdır. Üçüncü ilah ise, küçük bir kuştur. Yıllar ilahıdır. Her sene ölür yine dirilir.

Meksikalıların hıristiyanların kominyonuna benzer bir adetleri vardır. Üç ilahın kış mevsiminde hamurdan birer sureti yapılıp pişirilir, dualarla kesilip lokma lokma edilerek yenir. Yiyenler uluhiyeti cesetlerine katmış olarak feyizle dolarlardı. Bu ibadet için temizlenmek gerekiyordu.

İnsan kurbanı, gökten seçilme şeklinde olurdu. Kurban bir sene önce seçilir, bütün sene tanrının timsali sayılarak hürmet gösterilirdi.

Peru'da en büyük ibadet güneş ibadeti idi. Güneşin oğulları diye isimlendirdikleri bazı kimselerin insanlara medeniyeti öğrettiğine inanırlardı. Bazı prenses ve büyük ailelerin kızları güneşe mahsus mabetlerde terk-i dünya ederek nefis terbiyesi yaparlardı.

Beşinci asırda Meksika ve Peru'da iki büyük inkılapçı zuhur etmiştir: Meksika'daki "kainatın göz ile görmek kabil olamayan ilahı" adına bir mabet yaptırmıştır. İçinde hiç put yoktur. Hiçbir şekilde kurban ibadeti yoktur. Böyle bir tevhid anlayışı havas nazarında vardı fakat ilk defa açık olarak böylece ortaya konulmuştur. Peru'daki inkılapçı, "ceddim güneş devamlı aynı yol üzerinde seyrediyor, yolu asla değişmiyor, değiştiremiyor, demek ki güneş

hareketinde serbest değildir, onun üstünde, ondan daha kuvvetli bir amir bulunmalıdır ki güneşi aynı yol üzere seyretmeye mecbur tutsun” diyerek tevhid akidesini oluşturmuştur.⁶³

III. PUTPERESTLİK DİNLERİ

Putperestliği fetişizmden ayırın şey yalnızca putları insan eliyle yapılması değildir. Yazı da büyük farktır. Fetişilerden hiçbir millet yazı yazmamıştır. Yazıları olmadığı için mukaddes bir kitaba da sahip olamamışlardır. Fetişilerin dedelerinden intikal eden rivayetleri vardır. İlah ve ilahelerin isimleri fetişilerde belli değildir. Putperestlerin ilahlarının isimleri vardır ve cinsiyetleri de bellidir. Din adamları ve mukaddes kitaplarının yazarlarının isimleri putperestlerin çoğunda bellidir.⁶⁴

Dinler tarihi ıstılahınca tapılan, ibadet edilen bir şeye idol denir. Put olsun, resim olsun bunlara yapılan prestije idolatri (suretperestlik) denir. Suretperestliği ikiye ayırabiliriz:

1. İzi kalmamış putperestlik dinleri

2. Mevcut putperestlik dinleri

⁶³ Tarih-i Edyan 110-117

⁶⁴ Tarih-i Edyan 120-122

A. PUTPERESTLİĞİN KAYBOLMUŞ DİNLERİ

1. MISIR DİNİ

Mısır 'da pek çok din hüküm sürmüştür. Fakat bunlar birden değil, zaman zaman bir tekamül şeklinde oluşmuştur. Chantepie de la Saussaye, Mısır dini hakkında “yeni gelen eskiyi asla mahvedemez, eski muhafaza edilir, yeni gelenle üst üste yığılır. Böylece yığılmış akideler Mısır'da animizm, fetişizm, naturalizm, şemsperestlik, tevhid, vahdet-i vücud, hepsi toplanmış, yığılmış kalmıştır” demiştir. Mısır'ın en eski tanrısı fetişlikten kalmıştır ve her kavme göre başkadır.

Mısır'da ilahlar çoktur. Bütün mevcudatın ilah olduğuna inanmışlardır. Hatta bazı kişilerin uluhiyet esrarından bir sır içerdiğini sanmışlardır. Avamın itikadı, bilinen hayvanlardan başka bazı müthiş ve heybetli hayvan hayalinedir. Bütün bitkilerde uluhiyet geneldir. Bazı yapılar da ilahlar cinsinden sayılır ve prestij edilirdi.

Hayvanlardan bazılarında ilahların suretleri oldukları için tapılırdı. Nil ilahının suretinin kuş olması gibi. Bazı hayvanlara bütün Mısır'da tapılırdı. Atmaca, kedi, kuş gibi. Bazı hayvanlara bazı yerlerde tapılır, bazı yerlerde ise iğrenç görülürdü. Bazı hayvanlar adına mabet yapılmış ve hizmetine rahipler verilmiştir.

Mısır'da uluhiyet Hindistan'da olduğu gibi bir umumiyet hükmettirerek bir çeşit vahdet-i vücud teşkil etmiştir. Mısırlılar Hintliler gibi mevcut her şeye uluhiyet isnat etmemiş fakat ilahların sayısını çoğaltmışlardır. Bu ilahların fetişilik devrinden kalmış ve türemiş olduğuna şüphe yoktur. Uluhiyet isnat ettikleri şeylerin heykellerini yapmışlar, sonra asıl tanrının o fetiş olduğunu ve onlara hulul eden ruhları olduğunu anlamışlardır.

İlahlar iki çeşittir: Mahalli ve Umumi. Umumi ilahların kavimlerin birkaç tanesinin birleşmesiyle oluştuğuna şüphe yoktur. Ra, bütün Mısır'da ilah olarak kabul edilir. Ra'nın yeryüzünde karargahı yoktur. Göklere kendi sandalıyla seyahat eder. Bütün tabiat alemine iyilik veren, zamanların rabbi, kainatın rızkını veren, Mısır'ın hamisi, zulümatı mahveden Ra'dır. Bütün gün bulutlardaki yılanlarla savaşır. Mısır'ın teslisini teşkil eden ilahe İsis, Ra'nın ihtiyarlığı zamanında aklına girerek kendi oğlu Horus'a iki gözünü ihsan ettirmiştir ki; bu gözler güneş ve aydır. Demek ki Ra, bu ikisinin sahibidir. Güneş tek bir ilah değildir. Her günün güneşi başka bir ilahtır. Mahalli ilahlarla Ra ve güneş arasında bir münasebet vardır.

Her kavmin mahalli ilahı hakkında farklı bir kozmoloji hikayesi vardır. Bu hikayelerde bir tevhid oluşturulmalıdır ki ilahlarda da tevhid inancı sağlanabilsin. Mısır'da tevhid hiçbir zaman umumi olmamıştır. Yalnız mabette din adamlarının akide ve imanını teşkil etmiştir.

İlah ve ilaheler önce dokuza (dört erkek, dört dişi= sekiz mümkün olmayan ilah ve dokuzuncusu erkek) sonra da üçe indirilerek teslis oluşturulmuştur. Bu üç ilah bütün Mısır için geçerli olmamıştır. Bazı yerlerde baba, ana, oğul; bazı yerlerde ise bir erkek, iki dişi kabul edilmiştir. Bir zaman sonra bütün Mısır'da bu teslis hakim olmuştur. Teslis akidesinin kolay kabul edilmesinin sebebi; aynı ilahlara farklı yerlerde farklı isimler verilmesidir. En çok kabul edilen teslisin unsurları: Osiris, baba; İsis, ana; Horus, oğuldur. Bu teslis hakkında pek çok hikayeler nakledilir. Mısır'daki bütün ilah ve ilaheler Osiris, İsis ve Horus'dan ibaret olan teslise irca olunmuştur.

Bu teslise rağmen Mısır'da çok kuvvetli bir tevhid dini de olmuştur. Tanrılar "ben O'yum ki var dedim, varım ve var olacağım, beni örten perdeyi hiçbir fani kaldıramamıştır" demişlerdir. Bu söz "halihazırda mevcudiyet benden ibarettir, minel-ezl mevcut olan da benim. Benim şu mevcudiyet-i ezeliye ve ebediyem hicabını hiçbir insan hak mağrifetimle bilememiştir" diye tefsir edilir. Bir kitabede de şöyle yazılmıştır: Hak ve Sena sana layıktır ey ilahe İsis ki birsin".

Bugün Mısır'da bulunan harabeler en eski zamanlara ait değildir. Eskileri yıkılmış ve yenilerine kereste olmuştur. Yeni yapılanlar eskilerin şeklinde yapılmıştır. Mabetlere "ilahın hanesi" denilmesi ilahın orada heykelinin olmasındandır.

Papazlar sade, beyaz bir elbise giyer, domuz eti ve balık yemekten çekinirlerdi. Gündüz ve gece ikişer kere ibadet yaparlardı. Tanrının heykelini günde iki defa yıkar, takdimelerini yerlerine koyarlar ve mabedi temizlerlerdi.

Mısır halkı gayet dindardı. Evlerinde tanrının küçük bir heykelini bulundururlardı. Nazar gibi şeylerden ilahların himayesine girerek papazların verdikleri muskaları ilahın imzası olarak telakki ederlerdi. Bu alemde vazifesinde kusur etmeyenlerin ahirette Orisis'in ikametgahında ömrünü geçireceğine inanırlardı. Bireysel ve umumi dualar vardı. Dualar güzel bestelerle, sallanarak, bazı yerlerde secdeye kapanmak şeklinde olurdu.

Sihir çok önemliydi. İlaçla beraber ibadettir diyerek sihir yapılırdı. Beğenilen kadının gönlünü almak, düşmana uykusuzluk vererek öldürmek için sihirler yapılırdı. Rüya tabiri yaygındı. Rüyanın tanrılardan birinin iradesini tebliğ olduğuna inanılırdı. Uğursuzluk ve eşref saati inançları büyüktür.

Mısırlıların ahlak ve maneviyatı pek düzgündü. İnsanlara hürmet, çocuklara muhabbet gibi faziletler Nil ilahından korkmanın neticesi olarak muhafaza edilmiştir.⁶⁵

2. KELDAN, ASUR, FENİKE VE FİLİSTİN DİNLERİ

Chantepie de la Saussaye "Babilonyalılar, Asurlular, Aramiler, Fenikeliler, Filistinliler lisanca ve fikirce birbirine yakındırlar. Fakat Aramiler ve Fenikelilerin dinleri hakkında pek fazla bilgi yoktur. Babilonyalılar ve Asurlular tekamülle kendilerine bir vahdaniyet-i siyasiye vermeye çalışmışlar, diğerleri bunu yapmayı perişan halde kalmışlardır" diye bu dinler hakkında bilgi vermiştir.

⁶⁵ Tarih-i Edyan 124-139

Keldanilerin dini hakkında çok geniş bilgi vardır. Miladı üç bin sene öncesine kadar haber alınabiliyor.

Baal; efendi, rab demektir. En büyük tanrıdır. Yunandaki Jüpiter'in aynıdır. Hatta şekli de aynıdır. Keldan itikadına göre eskiden varlık alemi, Ab-su denilen bir okyanus kenarından ibarettir. Bunun harici "niyamet" denilen yokluk alemidir. Önce ilk ilahlar kendi kendilerine yaratıldılar. Önceleri kendi suretleri yoktu. Sonradan birer suret edindiler. Bunlardan her biri kendilerine birer "ayn" ihdas ettiler. Ayn; şahs-ı vahidin diğer mevcudiyeti demektir. Yani iki şahıs biri diğerinin aynı olarak şahs-ı vahid sayılırlar. Ayn'lar asıllarının zevcesi sayılırlar. Bu karı-koca ilahlardan pek çok ilahlar doğmuştur.

Bunlardan başka yokluk aleminin de erbabı vardı: devler, şeytanlar. Varlık alemi genişledikçe yokluk alemi daralıyordu. Bu yüzden iki alem ilahları arasında savaşlar oluyordu. Bu savaşlar sonucu niyamet yenildi ve ikiye parçalandı. Biri yukarı fırlatıldı, gök oluştu. Biri aşağı fırlatıldı, yer oluştu. Alemi oluşturduktan sonra kendine "Baal Marduk" denildi. Her şeyin yaratıcısı odur. Babasına rica ederek kendi başını kestirdi ve kanını çamurlara akıttı. Bundan bitki ve hayvanlar oluştu. Bu hikaye Yunandaki Jüpiter'in hikayesiyle aynıdır. Demek ki bu hikaye Yunanlılara Keldanlılardan geçmiştir.

İlahların heykelleri ne insana ne de hayvana benzer. Sayıları sayılamayacak kadar çoktu. Tevhid akidesi hiç görülmemiştir. Teslis bile oluşturulamamıştır. Ay, güneş ve havadan oluşan bir teslis gerçekleştirilmeye çalışılmışsa da maksat huristiyanlıktaki gibi tevhid olduğu halde Keldan'da bu ilahların her biri kendi melekelerinde müstakil oldukları için başarılı olunamamıştır. Bir zamanlar on iki ilahtan oluşan bir meclis fikri olmuşsa da Mısır'daki dokuzlar gibi önemli olmamıştır.

Keldan'da mabetler "zifura" tabiriyle üst üste merdiven gibi inşa edilirdi. En üst kat mabedin tanrısına aitti. Bir kattan diğerine geçmek için içeriden merdiven yoktu. Dışarıdan merdiven dayama usulü kullanılırdı. Bunun sebebi hücum sırasında merdivenler kaldırılarak mabedin korunmasıydı.

İlahlara ibadetin esasını kurbanlar ve hediyeler oluştururdu. O kadar çok hediyeler takdim edilirdi ki mabetlerin hazineleri dolardı. Önceleri insan kurban etmek veya yakmak usulü mevcutken sonraları hayvanlar bile ziyan olmaması için kesilmemiştir. Şarap, pahalı ıtriya ve kıymetli elbiseler de makbul kurbanlardandı. Putların huzuruna çıkmadan el, baş ve ayaklar yıkanırdu.

En büyük korkuları günahlardı. En büyük ibadetleri günahlardan af için dualardı. Günahattan temizlenmek için nefse eziyet ederler, papazlardan kendileri için dua isterler ve bunun için hediyeler verirlerdi. Cezalar hep dünyevi idi.

“Aralu” dedikleri ahiret inançları vardı. Aralu bu dünyaya çok uzaktı ve buradan oraya doğru bir nehir akardı. Etrafında yedi kat duvar ve yedi kapısı vardı. Çok çirkin olan karı-koca ilahlar oranın bekçileriydi ve oraya gidecekleri alıp götürürlerdi. Dünyadaki ilahlar orada yoktu. Azap ve ceza da yoktu. Araludan bu aleme tekrar hayat bularak dönmek mümkündü.

Keldan dini aslında bütün Mezopotamya’da geçerliydi. Ninova ve Babilonya ayrı birer hükümet merkezleriydi fakat dinleri aynıydı.⁶⁶

Fenikelilerin tarihi Hz. İbrahim’e kadar uzanır. Dinler Tarihçileri eski zamanlarda “taş perestliğin” bu dine girdiğini söylerler. Fenikelilerin kiblesi, özel şekilde düşmüş bir taştır ve bu taşın binasına “kaaba” denilirdi. Arap telaffuzunda bu kelime “kabe” ile aynıdır. Kaab’ın etrafı bir duvar ile çevrilidir ve duvarın içindeki bölgeye “harem” denilir. Fenikeliler de Keldan ilahlarına tapmışlardır.⁶⁷

⁶⁶ Tarih-i Edyan 140-156

⁶⁷ Tarih-i Edyan 158-161

3. ARAPLARIN DİNİ

Arapların dinlerinin tarihi meçhuldür. Bazı araştırmacılar onların ağaç ve taş perest olduklarını yazarlar. Putperestlikleri bile meçhuldür.

Chantepie de la Saussaye “Lat, Menat, Uzza; büyük bir ilahın kızlarıydı. Menat’ın Mekke ve Medine arasında bir mabedi vardı ve Medine’den Evs ve Hazrec kabileleri ona ibadet ederlerdi. Lat, ilahların validesiydi. Taif’te bir mabedi vardı. Uzza, sabah yıldızıydı. Yani arapların venüsüydü. Bunlardan başka Hubel, zezem suyunun üzerinde bir heykeli olan ilahtı. Her ailenin bir tanrısı ve evinde de o tanrının putu bulunurdu. Arap bir sefere çıkarken helvadan tanrısının şeklini yapar, durakladığında ilk işi tanrısına ibadet yapmak olurdu. Bu tanrıların en büyüğü Allah ismiyle yad olunurdu”diyerek arapların ilahları hakkında bilgi verir.

Chantepie de la Saussaye’ye göre Kabe bile arapların tanrısıydı. Kabe’de Arabistan’ın her yerindeki tanrıların heykelleri vardı. Yalnız Kabe değil, zezem suyu, Safa ve Merve Tepeleri, Mina Vadisi, Arafat Dağı da mukaddesti. Buralara her mevsim ziyaret olurdu. Özellikle Zilhicce ayının onu ve yirmisi arasında “hac” namıyla umumi ibadetler olurdu. “Haram aylar” denilen zamanlarda kabileler arasında barış hüküm sürerdi. O zamanlarda da yedi defa tavaf, hacet’ül-esvedî öpmek, zezem suyu içmek, Safa ve Merve Tepeleri arasında sa’y yapmak, ihrama girmek ibadet olarak icra edilirdi. Araplar, islama kadar pek çok defalar değişime uğramışlardır.

Abdest, gusül, namaz, oruç gibi ibadetleri vardı. özellikle zezem suyu ile abdest ve gusül çok önemliydi. Hac zamanında uzun uzadıya oruçlar tutuyorlardı.⁶⁸

⁶⁸ Tarih-i Edyan 162-168

§ YUNAN VE ROMA DİNLERİ

Yunan ve Romalıların dinleri aynıdır fakat ilahlarının isimleri farklıdır. Yunanlıların aslı Pelajlardır. Hintliler kadar kadimlerdir. Pelajlar medeniyeti Asya'dan gelen misyonerlerden almışlardır. Şiire çok düşkün oldukları için asıl din menkıbeler arasında kaybolmuştur. Animizm, fetişizm, totemizm tekamülleri yunanlılarda da yaşanmış, en sonunda putperestlik hasıl olmuştur.

Yunanlılar en eski zamanlarda en büyük ibadeti sulara yapmışlardır. Dere ve kaynaklar mukaddes sayılmıştır. Tanrının büyük silahının yıldırım olması yunanlıların tabiat kuvvetlerine uluhiyet atfettiğini gösterir.

Yunanlıların ruhlara tapması, tabiat kuvvetlerine tapmalarından daha açıktır. Senede bir gün ruhlar için yortu yapılırdı. Ruhlar bazı cisimlere hulul edebilirdi. Bazı iri kayalara ve onlardan kopan kütleler tapmışlardır. Kaba ağaç kütlelerine de ibadet edilirdi. Bunların semadan düştüğüne inanılırdı. Defne ağacına itibar büyüktü. Umumi oyunlarda galip gelene takılacak taç defne ağacının dallarından yapılırdı.

Tanrıların heykellerini ilk önce hayvan şeklinde yapmışlar ve bazı hayvanlara bu yüzden kutsallık atfetmişlerdir. Jüpiter'in heykeli boğa, Apollon'un heykeli yunus şeklindedir. Tanrılara ekmek ve şarap sunmuşlardır. Daha sonraları zeytinyağı da takdim etmişlerdir.

Jüpiter'in titanları mağlup edip ilahların reisliğini kazanması ile Keldanilerdeki Baal Marduk'un hikayesi aynıdır.

Olimpiya Dağları, ilahların karargahıdır. İnsanlar oraya çıkamazlar fakat ilahlar istedikleri zaman dağdan inebilirler. İlah ve ilaheler insanlarla istedikleri gibi münasebete girebilirler. Bu münasebetler fuşsa kadar vardırılmıştır. İlah ve ilahelerin kendi karargahlarında adeta insanlar gibi yaşadıklarına inanmışlardır.

Dinlerine karşı olanlara çok şiddetli cezalar konmuştur. Hatta Sokrat⁶⁹, din aleyhinde bulunmakla itham edilip ölüm cezasına çarptırılmıştır. Nefaisperest (güzel şeylere düşkün) oldukları için ilah ve ilaheler hakkında büyük menkıbeler icat etmişler ve en fesih, en belîğ şairler bunları besteleyerek, en iyi ressamlar resimlerini yaparak nakletmişlerdir.

Kral ve papazlarında zorla hüküm sürme görülmemiştir. Yunan hükümetinde bir çeşit teokrazi vardı. ilahlara cemaatle yapılan ibadetlerin icra ve tertibinde hükümetin vazifesi vardı. Böyle olmasaydı din, hükümete mağlup olurdu.

Mabetler pek muhteremdi ve en yüksek tepelere yapılırdı. Cinayet işlemiş olanlar mabede giremezdi. Mabette kadın erkek teması yasaktı. Bazı putların huzuruna kimse giremezdi. Mabetler güneşin doğduğu tarafa dönük yapılırdı, kapıdan girince tam karşıya ilahın heykeli konurdu.

Papazlar halkı küçümsemezler, baskı yapmazlardı. Papazlar ilahın vekili sayılır ve büyük hürmet gösterilirdi. Milletten ayrı tutulmayıp genel meclis ve tiyatrolarda makamları belirli ve devlet erkanından sayılırlardı.

Mabetlerde şarki söyleyenler, sazandeler bulunurdu. Kanlı kurbanlar mabede sokulmaz, meyve, sebze, pasta, poğaçalar, canlı hayvan ve şarap takdimleri olurdu. Dualar yalnız hayır için değildi. Yolunu kaybedene yol göstermeyene, ateş isteyeniyi reddedene, ölüyü defnetmeyene lanet okumak adettendi. Bir adam doğduğu, evlendiği, öldüğü zaman mabede başvurur, bununla ilgili merasimler yapılırdı, dualar okunurdu.⁷⁰

⁶⁹ Sokrat: Filozof. İçinde bir "daimon"un (uyarıcı bir sesleniş) barındığını söylemiş, Atina'ya yeni tanrılar getirmeye çalıştığı sanılmıştır. GÖKBERK, Macit. Felsefe Tarihi. İstanbul: Remzi Kitabevi. 1996. 51

⁷⁰ Tarih-i Edyan 168-187

SLAV, CERMEN VE KELT DİNLERİ

Slavlarda binlerce tanrı vardır. “Mahlukatın hepsi ilahlardan ibarettir” düşüncesi mevcuttur. Ormanlar, tarlalar uluhiyet yerleridir. Gök cisimleri, bazı cinler de ilahlar arasındadır. Her hanenin hususi ilahı vardır ve bunlara yiyecek takdimi yapılır. Din reisleri arasında bir teslis akidesi mevcuttur fakat halkın bundan haberi olmamıştır.⁷¹

Cermenlerin dini hakkında fazla bilgi yoktur. Yunanda olduğu gibi şairler burada da önemlidir. Hurafeleri Cermenler kadar çok olan yoktur. Sihir, temizlenme ve rüyaya çok önem vermişlerdir. Atın kişnemesinden manalar çıkarmışlardır. Din ve siyaset bir tutulmuştur. Papaz kastı yoktur. İnsan kurban etme usulü vardır. Umumi bir ilahları olmamıştır. Her Cermen milletinin bir ilahı vardır. “tur” umumiyeti az çok kabul edilen ilahdır. İlahların zevceleri de vardır. Yer ilahı, gök ilahı gibi mahalleri tayin edilmiş ilahlar da vardır.⁷²

Keltlerin dini Zerdüştlük üzerinedir. Zerdüştlük bir tesniye dini olmasına rağmen Keltlerde pek çok ilah da görülmüştür. Pek çok gök cismine isim vererek kendilerine tanrı edinmişlerdir. “Esos” en büyük ilahdır, kudreti sonsuzdur. Bütün kainata feyz bahşeden odur. Yeryüzündeki temsili meşe ağacıdır. Esos, insanlara ölümden korkmamalarını, ölüye kötü söz söylememelerini tavsiye eder. Canlarıyla cömertlik etmek hiçbir kavimde bulunmadığı halde Keltlerde vardır. Öldürülecek bir adamın yerine, bir miktar paraya karşılık başka biri kendini feda edebilirdi.

Bu dinin papazlarına “derviyet”, rahibelerine “derviyedsi”, dinin kendisine de “derviyedizm” denir. Derviyetler bir kast teşkil etmezler. Kim papaz olmak isterse bazı

⁷¹ Tarih-i Edyan 190-193

⁷² Tarih-i Edyan 194-196

imtihanlardan geçer ve başarılı olursa papaz olur. İlimlere hürmetleri çoktur. Papazlar imamet, sihirbazlık, kehanet, doktorluk, müftülük, öğretmenlik hatta siyaset hakkında mütalaa gibi vazifeler icra ederlerdi. “Barid” denilen müezzinleri vardı. Sadece ilahlar için değil büyük kahramanlar için de şarkılar söylerlerdi.

Allah’tan başka bütün mahlukatın bir başlangıcı olduğuna fakat hiç birinin sonunun olmadığına inanırlar. Öldükten sonra ruh bir hayvana geçer ve isterse bu dünyaya dönebilir. Cehennem inancı yoktur.⁷³

B. KİTAB’I MUKADDES SAHİBİ PUTPERESTLER

1. ÇİN DİNLERİ

Çinlilerin eski bir dini vardı ve unutulmuştu. Bu dine ait eserler çoğunlukla ağaç üzerine oymalar, mukavva üzerine kabartmalar ve taşlar üzerine yazılmıştı. Bunlar kolay çürüdükleri için eserleri kalmamıştır. Konfüçyüs mükemmel bir din oluşturduğu için eski dinin unutulmasına sebep olmuştur. Çinliler, Moğol cinsindedir ve en eski dinlerinin şamani cinsinden olduğuna şüphe yoktur.

Konfüçyüs’ten önce Çin’de avam ve havasın dinleri ayrıydı. Avam hayallerle oluşan fetiş dininde olup, havas ise daha hikmetli dine sahipti. Havasın dinini ortadan kaldırıncaya Çin’deki eski dinin Yunanistan’daki dine benzeterek Konfüçyüs ve arkadaşlarının va’z ettikleri hikmeti, Sokrat ve şakirtlerinin va’z ettikleri ilahi hikmete karşı bulabiliriz. Konfüçyüs, kendisinden önce ilahi bir hikmet bulmuştu ve dinini o esas üzerine kurmuştu. Fakat Sokrat kendisinden önce ilahi hikmet bulamamıştı.

⁷³ Tarih-i Edyan 198-202

Çin çok kalabalık ve geniş bir memleketdir. Bu memleket içinde tek bir dine inanmayı sağlamak çok zordur. Günümüzde bile imparator tarafında tanınan üç din vardır. Bunlara “sen-chiao” denilir:

1. Ju-chiao: Darulfünunlarda edebiyat tahsil etmiş olanların ve imparator hanedanının dinidir. Konfüçyüs’ün va’z ettiği din budur. Bu din insanları beşer halleri içinde telakki ederek ilahi akidelerini, dini işlerini hep bu dairede düzenler. Uluhiyetle ilgilenmez. Hayal ve metafizikle uğraşmaz.
2. Tau-chiao: Lao-Tzu’ya mensup olanların dinidir. Konfüçyüs’e muhaliftirler. İnsanlığa önem vermez, uluhiyetle ilgilenirler. İnsanları beşeriyetten çıkarıp melekiyet mertebesine ulaştırmaya çalışmıştır. İlim, servet herşeyi bırakıp insanları fenafillah mertebesine çıkarmak ister. Bu akım tasavvufi olarak telekki edilir.

Bu iki din Çin’in yerli dinleridir.

3. Fu-chiao: Fu, Çinlilerin nezdinde Buddha’nın ismidir. Budizm Hindistan’da doğmuş bir çok değişiklerle Çin’e geçmiştir.

Konfüçyüs’ün asıl adı K’ung Fu’tzu’dur. Manası Kung ailesinden muallim hakim demektir. Hayat hikayesi o kadar derli toplu ve saklıdır ki Çililer nazarında sır hükmünde tutulur.

Konfüçyüs, dinini iki, üç bin seneden beri mevcut olan dinden iktibas şeklinde oluşturmuştur. Bu din safi bir naturalizmdir. Metafizikle asla uğraşmaz. “Alem vardır onu bir yaratanda vardır. Bu yeterlidir. Asıl varlık o alem içinde insanın kendi varlığıdır.” “Dünyayı tanımalı, nev-i beşeri tanımalı ve insanlığın durumunu ona göre tanzim ve ıslah etmeli” itikadında bulunur. “Dünya, tabiat kanunlarından ayrılmayacağına göre bizim

düzenlememize gerek yoktur. Tabiat kanunlarından uzaklaşan daima insandır. İnsanı bu düzene tabi kılacak şey ahlaktır.”

Konfüçyüs “ahlak konusunda öyle hareket etmeliyiz ki sanki on çift göz bizi gözlüyor, sanki on parmak bizi işaret ediyor diye inanmalıyız” , “kabahatlerimizi gizlemek ve inkar etmek hüner değildir. Hiç kabahat yapmamak başarıdır” der.

“Allah’a nasıl hizmet etmeliyiz” diye soran bir talebesine “nasıl istersek! Zira O, bizim hizmetimize muhtaç değildir. Hizmeti insanlara etmelidir. İnsaniyeti bilip öyle hizmet etmelidir” cevabını vermiştir. İnsan ahlakını yükseltmek için beşerin tahammül edemeyeceği durumların men eder ve “Allah nefse güç yetiremeyeceğini yüklemeyiz” hakikati üzerine hükmeder. Ana babaya hürmet ve itaati hükümdara kadar vardırırmıştır. Hükümdar, tanrının oğlu olduğundan babasına itaati mecburidir.

Konfüçyüs dininin kutsal kitapları ikiye ayrılır: Beş Klasikler, Beş daha az kutsal kitap. Bunlardan bazıları Konfüçyüs tarafından bazıları da başka hakimler tarafından yazılmıştır. Konfüçyüs tarafından yazılan kitaplar, Çinlilerin en eski kutsal saydıkları dini kanun ve hükümleri içerir.

Beş Klasikler:

1. Yi-Ching: Değişiklikler Kitabı. Semadan indirildiğine inanılır. Kainatın yaratılışıyla ilgili bilgiler verir.
2. Shu-Ching: Tarih Kitabı. On yedi asırlık Çin tarihini anlatır. Hükümdarların devlet ve siyaset hakkındaki beyannamelerini içerir. Adil ve akil bir hükümdarın nasıl olması gerektiğini anlatır.
3. Shih-Ching: İlahiler Kitabı. Üç yüz kadar şüirden oluşan bu kitabı Konfüçyüs, üç bin şiir arasından seçerek derlemiştir.

4. Lİ-Ki: İbadetler Kitabı. Sadece ibadetleri değil, insanları kendi aralarında riayet edecekleri nezaket kurallarını da içerir.
5. Çun-Tisyeye-U: Bahar ve Sonbahar Kitabı. Konfüçyüs'ün yazmış olduğuna şüphe yoktur. M.Ö.722-492 arası Konfüçyüs'ün valisi olduğu Lu şehrinin tarihidir.

İkinci derecede kutsal kitaplar:

1. Haya-U-ching: İbadetler Kitabı. Konfüçyüs ve şakirtlerinin karşılıklı konuşması suretinde yazılmıştır. Çinlilerin asıl ilmihalidir.
2. Se-Şu: Dört Kitap: Ta-Hiyu, Çuni-Yuni, Lu-An-Yu, Manj-Tzu adlı kitaplardan oluşur.
3. Ti-Li ve Çe-U-Li: Edep ve merasimlerden bahseder.
4. Tzu-Şi ve Kung-Yang ve Ke-U-Yang: Üç kitaptan oluşur. Beş klasiklerin şerhleridir.
5. U-Liya: Kamustur. Eski semavi kitaplarda kullanılan ıstılahları içerir.

Lao-tzu, ihtiyar çocuk demektir. Rivayete göre annesi onu tam yetmiş iki sene rahminde taşımış, doğduğunda saçları bembeyaz olarak doğmuştur. Hayat hikayesi hakkında rivayetler çoktur, fakat Konfüçyüs'ün hayat hikayesi kadar kesin değildir. Konfüçyüs ile muasırdır. Hatta karşılıklı sohbetleri de olmuştur. Tao-te-King adlı eseri yazmıştır. Şakirtlerine göre ölmemiş, batıya doğru seyahate çıkmış, Hindistan'a geçerek Buddha mezhebini tesis etmiştir.

Lao-tzu'ya göre insan maneviyesiyle, insandır. İnsan kendi isteklerini kimseye kabul ettirmeye çalışmayacak, her şeyi hoş görecektir, dünya işleriyle asla meşgul olmayacak, dünyevi ilimleri bile tahsil etmeyecektir.

Taoizm öğrencileri bu mezhebi o kadar çok tahrif etmişlerdir ki; tasavvuf şeklinden çıkararak cahilane bir putperestlik haline getirmişlerdir. İlm-i nücüm ve kırmızı kükürt hayallerini dini hakikatten kabul edip irfan mertebelerine göre fetişlik derecesinden bile daha aşağıya indirmişlerdir.

Tao-Te-King: tao'nun manasında ihtilaflar vardır. Osmanlıca yol, şeriat manasına gelir. Buna göre;Tao-te, şeriat faziletleri demektir. Şeriat-i faziletin insanlara tatbiki herkesin yalnız kendi nefsini ıslaha, kendi selametini temine, kendi menafini istihsale sai olması demektir.

Bunlardan başka pek çok kitap daha vardır. Bazıları Lau-Tzu, bazıları öğrencileri tarafından yazılmıştır. Çin'de yerli bir din olarak Konfüçyüsçülük kalmış ve onun Haya-U-King kitabı umumi ilmihal olarak kabul edilmiştir.

Çinlilerin en eski zamanlardan beri tayin ettikleri üç tanrı vardır: T'ai-Shan, Shang-Ti ve Shan. Çin dilini inceleyenler görürler ki; Shang-Ti kelimesi uluhiyet manasında, Hz.Musa ve Hz. İsa'nın talim ettikleri uluhiyet manasının tam karşılığı olacağına kadar varıp Tevrat ve İncillerin Çince tercümesinde Allah'la aynı manadadır.

Çinlilerin inançlarına göre; cihan, kuvve-i selase tarafından idare edilir. Bunlar yer, gök ve insan üzerinde tecelli eden kuvvetlerdir. Bunlar kendi aralarında düzenli bir ahenge sahiptirler. Hükümet işlerini düzenleyen kanunlara bile tabiat kanunları nazarıyla bakılmalıdır.

Ahiret konusunda açık bir itikat yoktur. Çinliler bu dünyadaki hayata bile önem vermediklerinden ahiret onları fazla meşgul etmemiştir. Atalarının ruhlarının onlarla birlikte olduğu inancı kuvvetli olduğu için ne iş yaparlarsa onların huzurunda yapıyorlarmış gibi davranmışlardır. Bu kişilerin putları yapılıp evlerde daima karşılarında olduğundan, sık sık onlara secde yapmışlardır. Sürekli maziyle irtibatlı yaşadıkları için gelecekle ilgili

düşünmemişlerdir. Felakete uğradıkları zaman atalarının ruhlarından yardım istemişler, atalarının ruhlarının bazen çocuklara geçtiğini düşünürler.

Konfüçyüs dininin bir özelliği de papaz namına kimsenin olmamasıdır. Edeba denilen alimler ve müellifler din tetkikiyle uğraşır. Kendi ihtiyaçları için kimseyi zorlamazlar. Dini merasimler hükümet tarafından tayin edilen memurlar, aile babaları veya ehliyetine inanılan ediplerin başkanlığında icra edilir. Kurbanlar, hayvan ve meyve benzeri şeylerdir.

Konfüçyüsçülüğü tahrif eden Taoizm olmuştur. Zaten manevi bir akım olan bu dine her mutasavvıfın hayalleri de eklenince hayalattan ibaret bir din haline gelmiştir ve Konfüçyüsçülüğü bu şekilde tahrif etmiştir. Lao-tzu'nun kitabında sihir kelimesi bile geçmezken, sihirbazlık dinin en önemli unsuru olmuştur. Lao-Tzu, paraya hiç önem vermezken sonraki mutasavvıflar para olmadan hayatın bir lezzetinin olmayacağına hükmetmişlerdir. Taoizm mabetleri önceleri puthane iken daha sonraları çeşitli hokkabaz ve şarlatanların hünerlerini ortaya koydukları birer gazino haline dönüşmüştür. Lao-Tzu'nun bir heykelini yapıp uluhiyet yüklemişler ve tanrı ile arasında bir fark olmadığına inanmışlardır.

Taoistler, bazı gök cisimlerine, beş elemente (maden, ağaç, su, ateş, toprak) kutsallık atfederler. Batıllar bu dine fetişizm ve şamanizmden girmiştir. Her sanatın kendine mahsus bir ilahı vardır. Okulların civarında o ilahlara ait ibadethaneler vardır. Her ilahın etrafında da sayısız ruhlar vardır. Bu ruhların şerlerinden kurtulmak için ev ve dükkanlarını putlarla doldururlar.

Taoizmde papaz sınıfı vardır. Papazların en büyük görevi ruhları insanlara zarar vermektен men etmektir. Bazı muska ve tılsımlar yaparlar. Halk bunları evlerinin kapılarına koyar veya üzerlerinde taşırlar. Papazlar evlenirler. Taoizmin en büyük ruhani reisi "Long-Hu" dağında ikamet eder. Burası onların Vatikanı'dır. Bu şahsa "seydüssemavi" denir ki; papaya "İsa'nın vekili"denmesi gibidir. İlk papazın ruhu diğer papazlara geçmiştir diye inanılır.

Konfüçyüs ve Taoizmde ölümden sonra ebedi bir hayat mükafatı vardır. Bin üç yüz güzel iş yapan bu hayati kazanır. Sadece üç yüz güzel iş yapan için bu dünyada bakilik verilir. Son zamanlarda Brahmanizmden cehennem ve azap fikirleri intikal etmiştir.⁷⁴

2. JAPON DİNLERİ

Japonların inancına göre ilk ilah ve ilaheler Japondur ve ilk yaratılan yer Japonya'dır. Japonların kendi hayalleri üzerine Şinto dini oluşturulmuştur. Altıncı asırdan sonra Budizm Japonya'ya girmiştir. Şintoizm ağızdan ağıza nakledilen şifahi bir din olduğu için, Budizm'in akla uygunluğu daha çok rağbet görmüştür. Şinto dininin üstatları Budizmin yayılmasını engelleyemeyeceklerini anlayınca dinlerinde bir yenileme gayretine girişmişlerdir. Böylece "Riyobu" denilen üçüncü bir din oluşmuştur. Bu din bin yedi yüz senesine kadar kendi halinde varlığını sürdürmüştür. "Cu-Hi" adında Çinli bir hakim, Konfüçyüs dininde yapılan yenilikleri Japonya'ya nakledince bu dinin üstatları yeni Konfüçyüsçülükle iştigal etmişlerdir. Şintoizm bu şekilde mahvolmaya başlayınca akla hikmete uymayan bazı değişiklikler yapılarak öyle bir hale getirilmiştir ki 1768'deki inkılapla birlikte Şintoizm yeni şeklini almış ve Japonya'nın resmi dini olmuştur. Budizm ile Şintoizm arasında kanlı tartışmalar uzun zaman devam etmiştir.

Altıncı asırdan sekizinci asra kadar bazı kitab-ı mukaddesler oluşturulmuştur. En önemlileri; Kojiki, Nihongi ve Şeyui'dir. Bu kitaplar dini yazılmış kitaplar değildir. Yarısı tarih, yarısı hurafeden oluşur.

Kojiki'nin haber verdiği göre; gök ve yer birbirinden fark olunduktan sonra üç ilah kendi kendine oluştular. Daha sonra iki ilah daha yaratıldı. Japonların beş büyük ilahı bunlardır. Bunlar gözle görünmez, birbirinden ayrı, birer müstakil uluhiyete sahiptirler. Bunlardan da pek çok ilah yaratılmıştır.

⁷⁴ Tarih-i Edyan 204-255

Japonlarda ahiret fikri vardır. Göklerde nimet alemi, yer altında da ceza alemi vardır. İlahların ikametgahı olan eflak alemi, ölümlerin yaşadığı zir-zemin alemi inançları da vardır.

İbadet hakkında Kojiki'de abdest ve gusülden başka bir şey yoktur. Kurban, şamanizmden; ruhlara tapma ise Çinlilerden intikal etmiştir. Eski Şintoizmde şarkı ve dans olmadığı halde sonraları bunlar da icra edilmiştir.

Eski zamanlarda mabetler işlenmemiş ahşaptan yapılır, yeşil yapraklı dallarla süslenirdi. İlahlar için heykel yapılmazdı. Hiçbir zaman insan kurbanı yoktu. Büyüklerden biri öldüğü zaman onunla beraber atları, hizmetkarları, dostlarından bazıları da diri diri gömülürdü.

Kurban ibadeti şimdilerde et, balık, tavuk, meyve, kaynamış pirinç ve saf sudan ibarettir. Bunlar kurban olarak değil, hediye olarak takdim edilirdi. Dini merasimlerde papazlar şarkılar söylerler, fakat ibadet olarak değil gösteriş için yapılırdı. Mabetlerinde mihrap yanında salon gibi bir yerde bir su sarnıcı vardı. Bu mukaddes suyla abdest almak çok önemliydi. Ameterasu mabedi ve Uguninus mabedini ömürde bir kez ziyaret etmek mecburiydi.

Falcılık ve rüya tabirine önem verirlerdi. İtikafa çekilmek adeti sık sık icra edilirdi. Çoğunlukla yanlarında sekiz muavin olduğu halde itikafa girerlerdi. İlah hulul edeceği zaman bir titreme başlar, ağız köpürür, baygınlık gelirdi. Gözlerini kapar ve o sırada muavinler sorularını sorarlardı. Verdiği cevapların doğrudan ilah tarafından verildiğine kimsenin şüphesi yoktu. Atalarının ruhlarından, cin ve perilerden korunmak için üzerlerinde ve evlerinde muskalar taşırlardı. Hiçbir yabancıyla görüşmezlerdi.⁷⁵

⁷⁵ Tarih-i Edyan 256-275

3. ESKİ İRAN DİNİ

Eski zamanlarda İran'da Mazdeizm denilen bir din hakimdi. Bu dine mensup olanlara Araplar "mecus", Türkler ise "atesperest" derlerdi. Daha sonraki devirlerde Zerdüş't isminde bir kişi, Çin'de Konfüçyüs'ün yaptığı gibi eski mevcut Mazdeizm dinine dair kitaplar yazmak suretinde yeniden tesis etmiştir.

Zerdüş'tün nereli olduğu belli değildir. Hatta cismen mevcudiyeti bile kesin değildir. Bazılarına göre hayali bir şahsiyettir. Zend-Avesta isminde bir kitap yazmıştır. İranlılar "zadatvistra" derler ki "altın parlaklığı" demektir. Belh lisanıyla yazılmıştır. Tek bir kitap değildir, Tevrat gibi pek çok kitaptan oluşur. Büyük İskender bu dini yok etmek için bütün eserlerini yaktırmışsa da bazıları günümüze ulaşmıştır. Zend-Avesta'nın vendidat, visperat, yasna, yaşt, gas ve siruza adlı bölümleri vardır. Bunlardan başka pek çok yarı mukaddes kitaplar da mevcuttur.

Zerdüş'tlük iki ilaha mensup bir dindir. Bu iki ilahtan her birinin pek çok yardımcısı vardır. Bu açıdan da çokluk dini denilebilir. Bu tanrılardan biri Hurmuzd'dur ki Zend-Avesta'da "Ahuramazda" şeklinde yazılıdır. Her şeyi bilen manasındadır. Bütün mahlukatı yaratan, mü'minlerin koruyucusu, insanları fikrën, lisanen ve amelen gidecekleri yolun hikmetini tayin eden odur. Zerdüş't ile doğrudan doğruya konuşarak kendi kanununu ona öğretmiştir.

Ahuramazda, kendi emir ve yasaklarını insanlara ilham yoluyla tebliğ edebilir. Bu tebliğ vazifesine "mitra" denir. Bir dağda ikamet eder. Eski İranlılar güneş, ay ve yıldızların o dağdan doğduğuna ve "huma" adı verilen hayat ağacı olduğuna inandıkları ağacında o dağda olduğuna inanırlar. Öldükten sonra ruh o dağa giderek "çinvat" köprüsünden geçtikten sonra ruhlar cennetine girer, Ahuramazda'nın tahtı önüne ulaşır.

Bir de Ahriman adında, Ahuramazda tarafından yaratılmış, ona eşit olmasa da daima onunla muhalefet halinde bir ilah vardır. İnsanların düçar olduğu şerlerin yaratıcısıdır.

Zulmet, cehalet ve yalan onun yaratıklarıdır. İkinci derecede ilahları vardır, onlara dev yani ifrit ve şeytan denilir.

Ziya ve hararet yani aydınlık ve sıcaklığın yaratıcısı Ahuramazda'dır. Bunların kaynağı ise güneştir. Yeryüzünde güneşin temsili ateştir. Öyle bir ateş ki; onun alevi eşyanın gölgesini yere düşürmeyecektir. Ahuramazda o gölgeyi Ahriman olarak yaratmıştır. Böyle bir ateşe nail olunamayacağına göre hiç olmazsa sönmek şartıyla adi bir ateş kullanmak mecburidir.

Zerdüşt der ki: alem nedir? Hayır ve şer katılmış bir şey. Ziya ve zulmet, hak ve batıl, madde ve fikir... Bu karışıklık iki asıl tasvir ettiriyor; Ahuramazda ve Ahriman. Bunlar kainat içinde daima bir mücadele halindedirler.

Ahuramazda kainatı bir fiil ve amel ile değil, bir "kelime" ile yaratmıştır. Zend-Avesta'da yazdığına göre bu kelimenin hilkatten önce ilahi bir irade olduğunu ahuramazda, Zerdüşt'e öğretmiştir.

İki ilah arasındaki fark şudur: Ahuramazda olacak şeyleri vukuundan önce görür, vukuundan sonra neticelerini de bilir. Yaratma işini ona göre tertip eder, kelimeyi ona göre irad eder. Ahriman ise yaptığı şeylerin sonuçlarının ne olacağını bilemez. Galip olan daima Ahuramazda'dır. Bir gün gelecek ki ziya zulmeti, hayır şerri büsbütün belig edecektir.

İlahlar arasındaki bu mücadele Zerdüştiler için insanlık aleminde bahtiyarlıkla bedbahtlık arasında bir mücadele şeklindedir. Bu mücadele ilim ve cehl mücadelesidir.

Papazlarına "At-Harvan" denilir ki ateş papazı manasındadır. Papazlar edebiyatçı kimselerdir. Esas ibadet, mukaddes ateşi asla söndürmemektir. Mabede girerken abdest almak şarttır. Kible olarak ateşe yönelir, Zend-Avesta'daki duaları ezberler ve okurlar. Musiki kıraatı bir şarkı şeklindedir. Rûku ve secdeleri vardır. Kurbanları; yiyecek, su ve ağaç dallarından oluşur.

Bir zerdüşt dini akidesini ihlal etmeden, asli temizliğini bozmadan ölürse; onun her yaptığını gören mitra tarafından beraatine hükmedilerek cennet-i aliye'ye gönderilir. Cennet-i aliye, Ahuramazda'nın ikametgahıdır. Ruh onun tahtı önüne vasıl olunca azimet ve iclalini sonsuz temaşa ederek cavid bir hayata ulaşır.⁷⁶

4. HİNT DİNLERİ

Hintlilerin en eski dini Vedalar dinidir. Vedalar dini Brahmanizmin aslı ve kitab-ı mukaddesinden oluşan eski dindir. Veda, ilim demektir. Aynı isimde dört mukaddes kitapları vardır. İlahi ilimden insanlara verilmiş olan bilgileri içerir. Veda ismi Avrupalılar tarafından verilmiştir. Hintliler ise "mantira" derler. Kitaplardan her birine "samhita" denir ki "koleksiyon" demektir. Bunlar; Rig Veda (dini kıssalar), Sama Veda (ibadetteki ilahiler), Yajur Veda (kurban usulü), Atharta Veda (kahinlerin esrarı)'dır. Rig Veda en eski olanıdır. Brahmanalar adı verilen tefsirleri vardır. M.Ö.1000-1200 tarihleri arasında yazılmışlardır. Vedaları okumak, hatmetmek ibadetlerin en makbulü sayılır.

Mukaddes kitapların sayısı çoktur. Din kitapları yazarlar da çoktur. Hatta bunlar arasında çıkan ihtilaflar sonucu pek çok mezhep oluşmuştur.

Vedalarda uluhiyet fikri "deva" kelimesiyle anlatılır. Vahdet-i uluhiyet fikri çok uzaktır. Deva kelimesi çoğul olarak kullanılır. Vedalara göre tanrıların sayısı otuz üçtür. Üç safhaya ayrılırlar. Gök, yer ve hevay-ı nesimi. Bunların altında da pek çok ilah vardır. İlahları milyonlara kadar çoğalmaktadır.

En eski Hintliler ilahlarını insan gibi tasvir ederlerdi. Önceleri şekillerini yapmamışlardır. Sonraları bazen hayvan, bazen de yarı hayvan yarı insan şeklinde yapmışlardır.

⁷⁶ Tarih-i Edyan 276-289

Bu dinin en eski halinin ibadethanesi yoktur. Küçük ibadetler evlerde, büyükleri ise kırlarda, çayırlarda yapılırdı. İbadetin esası, kurbandır. Vedaların tasvirine göre cihanın yaratılması da ilahlar tarafından bir çeşit kurbandır. İlahların kendi yaratılışları bile kurbandır. Kurbanları adeta dostane birer ziyafettir. İçki kurbanı en makbul olandır. Kurbanlar yalnız ilahların rızası için değil, bazı ricaların kabulü için de takdim edilir. İlahlara ne kadar ikram edilirse ricanın kabulüne o kadar mecbur edilmiş olurdu. İlahlardan hep dünyevi şeyler istenirdi. Uhrevi şeyler Vedalarda yoktur.

Vedalarda anlatıldığına göre Vedalardan önce de diyanet vardı. bu en eski dine “kehanet dini” denirdi. Hintlilerin o zamanki kehaneti cinler ve şeytanlarla münasebetten ibaretmiş. Korku, servet, refah ve hastalık gibi şeyler için kehanete başvururlarmış. Kahinler bazı bitkileri kullanarak mucizeler gerçekleştirirlermiş. Kahinlerin şeytanla muameleleri bir çeşit şeytanperestliğe kadar varmış.

En eski zamanlardan beri evlenme mukaddes bir olay olarak telakki edilirdi. Zina yasaktı. Kızların bekaretine çok önem verilirdi. Kocasını ölen kadının onunla beraber yakılması adeti bu devirlere kadar uzanır, fakat yaygın ve umumi değildi. Çoğunlukla kadının bir temsili yapıp yakılırdı.

İnsan kurbanının çok eskilerde mevcut olduğuna şüphe yoktur. Fakat çoğunlukla aciz olan ihtiyarlar ve zayıf yaratılışlı çocuklar tercih edilirdi. Bunların kurban olması kendileri için bir kurtuluş, kutsiyet ve manevi saadete ulaşmaktır.⁷⁷

Brahmanizm, Vedalar dini üzerine mebnidir. Vedalar dini, Hint diyanetinin tekamülünü henüz tamamlamamış halidir. Brahmanizm ise tam bir mükemmelliğe ulaşmış olduğu zamanki halidir.

Brahmanizm'deki Brahman, Vedalar dininde bir çok ilah arasında ismi geçen bir ilah iken mertebesi büyüye büyüye, vacibü-l vücud ilah mertebesine ulaşmıştır. Bu dinde Brahma-Vişnu-Şiva'dan oluşan bir teslis görülür. Brahman, yaratıcıdır. Mahlukatın hepsi onun

⁷⁷ Tarih-i Edyan 294-309

kudretiyle vücuda gelmişlerdir. Heykeli dört başlı bir insan şeklindedir. İlk tecellisi Brahma suretinde, akıl ve hikmetten ibarettir. İkinci tecellisi Vişnu şeklinde, koruyucudur. Üçüncü tecellisi de Şiva'dır ki yıkıcı güçtür. Bu üç tecelli müstakil kudretler değildir, üçü de dağınık olan tecellinin Brahman'da toplanmasıdır. Bunların her birinden nice kudretler tecelli etmiştir. Bunlardan her biri ikinci, üçüncü, dördüncü derecede ilahlardır. Bu inanç avama aittir. Havas'a göre bütün kuvvetler üç uknumdan birisine mensup olup bu uknumlar da yegane ilah olan Brahman'da toplanırlar. Kainat içinde yaratılış hep bu ilah Brahman'ın ilahi kudretinde toplanmış olur.

Brahman'ın lügat manası dua ve ibadettir. Hintlilerin dua ve ibadetlerinin mahiyeti tanrıya hitaben sözlerden ibaret olduğu için bu kelimenin asıl manası "kelime"dir.

Hindistan'da halk dört sınıfa ayrılır: Brahmanlar (rahip ve bilginler), Kshatrialar (prens ve savaşçılar), Vaişyalar (tüccar ve zenginler), Sudralar (çiftçi ve işçiler). Kastlar arası geçiş mümkün değildir.

Kurban için malı olmayan kişi, vücudunu süsler, kendi kendini dövmeye hatta yaralamaya kadar varırdı. İnsaniyet şerefi yalnız Brahmanlara mahsustu. Diğer kasta mensup olanlar insan bile sayılmıyorlardı.

Vedalar dininde ahiret inancı olmayıp ceza ve mükafat hep bu dünyaya ait iken, tekamül sonucu cennet ümidi Brahmanizm'e girmiştir. Önceleri ölüleri gömerken sonraları yakmaya başladılar. Ruh cesetten çıkıp göklerdeki ziya alemine varınca dünyevi cesedi bir kat daha mükemmel olarak kendisine iade edilecek, fikri ve zihni daha kuvvetli olacaktır. Orada sonsuz inekler vardır. Süt ve tereyağı dereler gibi akar, bal ve insanın hoşlanacağı her şey orada bolca vardır. Orada herkes akrabasını bulacak ve bir zevci olacaktır. İnsan orada kendini yaratana ulaşacaktır. Kötü işlerin sahipleri cehennemde bir kan nehrine atılıp en murdar kıllar ile beslenmeye mecbur bırakılacaktır.

Hindistan'da milyonlarca ilah olmasının sebebi "hulul" itikadıdır. Bu itikada göre, uluhiyet yalnız insanlara değil bazı hayvan, bitki, cansız varlıklar ve hayali varlıklara bile intikal eder.⁷⁸

Miladi altıncı ve yedinci asırlarda bazı mezhepler Brahmanizm'den ayrılarak yeni dinler oluşturmuşlardır. Bu dinler eskidikçe yerlerine yenileri oluşturulmak suretiyle yüzlerce hatta binlerce din ortaya çıkmıştır. Bunları tasnife gayret eden Hintliler, Şiva ve Vişnu uknumlarına münasebetleri üzerine iki büyük sınıfa ayırmışlardır:

Şiva'ya mensup olanlar sefil hayat yaşarlardı. Kamalika adını alanlar hayatı geçmiş bir ses farz edip üzerlerinde bir insan kafası veya bir parçasını taşırlardı. Aguriler ise rahat ve huzuru haram ederek nefsin şiddetine karşı çıplak bulunurlardı. Fakirler, ustura ve makas gibi aletleri red ederek çirkin bir halde gezerlerdi. Yuci, Gusayz ve Hansa dinlerinin erbabı din işlerine önem vermez, acayip akidelerle vakit geçirirlerdi.

Vişnu'ya nisbet edilen dinler ise büyüklerin yaşayışlarıdır. Panşatra ve Yagatda dinleri dünyaperesttirler. "Kabir" dini, müslümanlıktan bazı esasları içermesi bakımından önemlidir. Hintliler bu dini "müslümanlara hinduizmi kabul ettirdi" diye, müslümanlar da "hinduizme müslümanlığı kabul ettirdi" diye iddiada bulunurlar. Bu dinde tanrının adı Vişnu'dur. Fakat tevhid ve tenzih edilmiştir. Putlara tapma yasaklanmıştır. Kul ile Allah arasında hiçbir vasıta konulmamıştır. İlahın hulul etmeyeceğini öğretmiştir. Uluhiyet iddiasında bulunmayıp dini ahlakı öğreten bir memur sıfatıyla hareket etmiştir. Hulul ve tanasühü inkar etmiştir. Bütün insanları eşit görmüştür. Bu özellikleri sebebiyle yayılması kolay olmuştur.⁷⁹

⁷⁸ Tarih-i Edyan 309-314

⁷⁹ Tarih-i Edyan 314-317

5. BUDİZM

Buddha'nın asıl adı, Siddhartha'dır. Hayatı hakkında pek çok fevkaladelikler vardır. Vefat etmediği ve Nirvana'ya ulaştığı söylenir. Bu dinde kast sisteminin olmaması, pek çok kişinin kolayca kabul etmesine sebep olmuştur.

Buddha'nın vefatından sonra bu dinde de her dinde olan gerçekleşen ihtilaflar, tartışmalar meydana gelmiştir. Bütün bunlar hıristiyanlardaki gibi konsillerin toplanmasını gerekli kılmıştır.

Buddha mektepleri, Yunanistan'daki gibi esasta bir iseler de fūruda farklıydılar. Hindistan'da hızla yayılınca Brahmanizmle pek çok tartışmaları olmuştur. O kadar şiddetli tartışmalar olmuş ki Hindistan, Budizmin beşiği olduğu gibi mezarı da olmuştur.

Çin'de M.S.64 senelerinde İmparator Ming-Ti zamanında Budizm dikkat çekti. İmparator tarafından bazı ilim adamları bu dini öğrenmek üzere Hindistan'a gönderildi. Bu adamlar yanlarında bazı papaz ve kitaplarla geldiler. Hindistan'da Budistlere yapılan kötü muamelelerden dolayı pek çok Budist, Çin'e göç etti. İlimi çalışmalar burada devam etti. Din Çin'de o kadar ilerledi ki buradan Japonya ve Kore'ye de yayıldı.

Budizm dört hakikat üzerine mebnidir:

1. Dukkha: Acı ve ıstırap demektir. İnsanların düçar oldukları felaketlerden meydana gelir. Ruhun intikali ve tenasüh Budizm'de kuvvetlidir. İnsan ölmek için doğar, doğmak için ölür. Bu iş, Nirvana'ya ulaşmıca kadar devam eder. Bir hayatında iyilik yapan, sonraki hayatında daha yüksek bir yaşam sürer. Kötülük yapan için de durum böyledir.

2. Samudaya: Sebep demektir. İnsanların felaketlerinin sebepleridir. Felaket doğumun men edilmesiyle ortadan kalkar. Doğumun sebebi cehalettir. Hastalık, ihtiyarlık ve ölüm de diğer sebeplerdir. İnsan hakikati bulmadığı için her ölümden sonra tekrar doğar ve bunu durduramaz.
3. Nirodha: Mahv demektir. Felaketin sebeplerini sona erdirmektir. İnsanlığı felaket halinden kurtarmak için iade-i hayatı men etmek gerekir. Tekrar doğmaya gerek kalmayınca tekrar ölmeye de gerek kalmaz. Her hayatı dolduran zorluk ve eziyetler bu surette men edilmiş olur. Nirvana'ya ulaşıncı insanlar felaketten kurtulmuş olur.
4. Magga: Yol demektir. Felaketin sebeplerini men etmenin yoludur. Yol, nefsi bir ilimdir. Sekiz kollu yol vardır: Basariyet, Hikmet, Kelam, Amel, Hayat, Nasb-ı Nefs, Hafıza ve Aşr yollarıdır. Bunların her biri kemal mertebesidir. Bunları ruhunda toplayan kişi hakiki ilme vasıl olur. Onda cehalet kalmaz. Cehaleti kaldırmak ve ilmini kemale erdirmek için tekrar hayata dönmesine gerek yoktur. Onun geleceği artık, ebedi sükun ve ebedi istirahat alemi olan Nirvana'dır.

Bizzat Buddha olan yalnız, Siddhartha'dır. Onun feyziyle Budhi başkalarına da intikal eder, onlar da Buddha olabilirler, fakat ikinci mertebededirler. Bunun üçüncü mertebesi Ahrat denilen ilim sınıfıdır.

Budizm halkı rahip ve laik diye ikiye ayrılırlar. Din ve dünya işleriyle eşit olarak ilgilenirler. Bu dinde yasaklar üçe ayrılır: Bedeni yasaklar; adam öldürmek ve hırsızlıktır. Lisani yasaklar; yalan söylemek, iftira, küfür ve alay etmektir. Zihni yasaklar; kin gütmek, aç gözlülük, haset ve dinde dikkatsizliktir. Bunlardan başka sarhoş olmak, haddinden fazla yemek, raks, şarkı ve musikiyi maskaralığa dönüştürmek, koku kullanmak, yüksek ve geniş yataklarda yatmak, altın ve gümüş kabul etmek gibi şeyler kötü görülmüştür.⁸⁰

⁸⁰ Tarih-i Edyan 318 - 335

II.BÖLÜM

AHMED MİTHAT EFENDİ'YE GÖRE

İLAHİ DİNLER

I. YAHUDİLİK

Ahmed Mithat Efendi, eserlerinde yahudilik hakkında bilgi vermemiştir. Ancak Beşair-i Sıdk-ı Nübüvvet-i Muhammediyye adlı eserinde tevratin tahrifatından bahsetmiştir. Bu bilgiler ise şundan ibarettir:

Beni İsrailin Mısır'dan çıkışıyla Arz-ı Mev'ud'a girişine yani milli istiklallerine ulaştığı zamandan bu istiklal sona erinceye kadar geçen sürede düçar oldukları büyük perişanlıklar, inkılaplar esnasında kutsal kitaplar yer yer bozulmaktan uzak kalamamıştır. Çünkü o zamanki kitapların nüshaları şimdiki gibi çok olmayıp, hafızalarda korunmaları da pek iyi olmadığından esaret altındayken bu kitapların korunması pek mümkün olmamıştır. Hatta bugün bazı kitapların birkaç sayfadan ibaret olmaları, bu değişikliklerin siyasi ve milli anlayıştan doğan tahribatın bir meyvesidir. Otuz dokuz kitap olan tevratin yirmi dokuz tanesine kitap denilebilse de on tanesi bu isme layık değildir. Bunlar okunduğunda saçma sapan şeylerden ibaret oldukları görülerek, gerçek mahiyetlerinin zamanında mükemmel olan birer kitap enkazından ibaret bulduklarına şüphe yoktur. Bunlar tevratin sureleri de değildirler. Güya her biri bir kitap olup faklı peygamberler tarafından yazılmışlardır. Fakat tek bir bakışta bile tahrif edilmiş oldukları anlaşılır.

Hatta Hz.Musa'ya nisbet edilen beş kitabın ifade tarzına bakıldığında her bölümün başka biri tarafından yazıldığı ve birbiriyle çelişkili oldukları anlaşılır. İncelemeler bu kitapların her birinin aynı kişi tarafından yazılmasının imkansızlığı yanında her birinin farklı zamanlarda yazılmış olduğunu da ortaya koyuyor.

M.Ö. üçüncü asırda İskenderiye Yunan yazarlarından yetmiş iki kişi toplanıp bu kitaplarıyunancaya tercüme ettikleri zaman da iki dilin farklılıklarından dolayı bir çok yerlerde zorunlu değişiklikler olmuştur. Yunancadan latinceye ve ondan da diğer dillere yapılan her tercümede kelimeler değişe değişe nihayet Avrupalıların da dikkatini çekecek dereceye varmıştır.

Bu yetmiş iki kişinin tercümeyi nasıl ve hangi nüshadan yaptıkları meselesi de oldukça gariptir. Mısır'da hükümdar olan Batalmeden Batlamyus Faladlif, Aristo isimli yaverini Filistin'e göndermiş ve tevratin en doğru nüshalarını aratmıştır. Bu durum o zamanda bile pek çok yanlış nüshanın varlığını isbat eder. Bu araştırma neticesinde bir nüsha bulunur ve Mısır Başhamamının gözetiminde toplanan yetmiş iki çevirmen vasıtasıyla tevatat yunancaya çevrilir.

İncelemeler "pentatök" denilen beş kitabın yunanca tercümede Batlamyus zamanından çok öncelere ait olduğunu isbat etmiştir.

Daha sonra tevatat kitaplarından her birini tek tek ele almak suretinde bir tercüme yapılmıştır. Bu tercümenin amacı; yahudiliği kabul eden yunanlılar ile asıl yahudi iken İskenderiye'de yunancanın yayılmasından dolayı ibraniceyi unutarak yunancayı kendilerine lisan olarak kabul eden halkın, havralarda okunmak için hem kendi dilleriyle yazılmış, hem de doğruluğundan şüphe olmayan tevatatlar oluşturmaktı. Fakat tercümelerde dil yanlışlıklarından başka bir de temize çekenlerin istinsah hatalarının her satırda birkaç tane olması, yunanlıları asıl amaçlarına ulaştıramamıştır. Bu tercümelemler 1514, 1518, 1590, 1628'de dört defa basılmıştır. Her seferinde düzeltmek maksadıyla yapılan tahribat bir kat daha artmıştır.⁸¹

⁸¹ Beşair, 37-49

II. HIRİSTİYANLIK

A. HIRİSTİYANLIĞIN TARİHİ

Hıristiyan misyonerler dinlerine davet faaliyetine öncelikle İncilleri yeryüzündeki bütün dillere tercüme ederek başlarlar.⁸² Dünyanın başlangıcından beri hıristiyanlığın mevcut olduğunu,⁸³ Hz.Adem'den bu yana bütün dinlerin aslında hıristiyanlık olduğunu⁸⁴ iddia ederler.

İslama taaruz ederken İncillerden delil gösterirler fakat İnciller birbirleriyle çelişir.⁸⁵ Kendi papaz ve kardinaleri bile birbirlerinden farklı bilgiler verirler. Hz.İsa'nın, diğer peygamberlerin şariatlerini ikmal için geldiğini söylemelerine rağmen havariler hakkında “kısır zamanda Musa şariatini alt üst edecek mertebede başarıya ulaşmışlardır” diyerek kendi kendileriyle çelişiyorlar.⁸⁶ Kendi dinleri hakkında ne kadar gariplik varsa hepsini islama atfediyorlar.⁸⁷ Bunlardan en önemlisi islamın kılıç kuvvetiyle yayıldığını iftira etmeleridir. Oysa en kuvvetli ve parlak zamanımız olan Hz.Ömer zamanında hıristiyanların hukuk ve hürriyetlerini teyit etmek için yapılan ahitname halen mevcut olmakta ve islamın bir müsamaha dini olduğunu göstermektedir. Tarihte bu müsamahaya pek çok örnek vermek mümkündür.⁸⁸

⁸² Müdafaa 1/2

⁸³ Müdafaa 1/101

⁸⁴ Müdafaa 1/100

⁸⁵ Müdafaa 1/11

⁸⁶ Müdafaa 1/101-104

⁸⁷ Müdafaa 1/106

⁸⁸ Müdafaa 1/107

1. HİRİSTİYANLIK ÖNCESİ FİLİSTİNİN DURUMU

Filistin, hıristiyanlıktan önce yahudilerin ikametgahı ve Kudüs de yahudilerin kablesiydi.⁸⁹ İsa'dan önce yahudiler 169'da özgürlüklerine kavuşmuşlardı.⁹⁰ M.Ö.40'da Büyük Herod kral oldu. İsa, Herod zamanında doğdu.⁹¹ Herod'dan sonra Roma İmparatoru Filistin'i kendi idaresine bağladı. 70 senesinde yahudiler ayaklandılar. Fakat başarıya ulaşamadılar.⁹² Bir milyon beş yüz bin yahudi başı kesildi. İsa'nın doğumunda yahudi ırkı kesilmek üzereydi.⁹³

İsa'dan önce Filistin taraflarında yedi mezhep bulunuyordu. Bunlar yunan felsefesini yahudiliğe tatbik etmek için oluşturulmuşlardı: Karailer, Sadukiler, Esseniler, Yahudai, Terapotlar, Rekkaniyet ve Heradotlar⁹⁴

Bunlardan bir de "Vaftizleyici" diye meşhur olmuş Yahya⁹⁵'nin taraftarları vardı. Bazıları bunları ilk hıristiyanlar olarak kabul ederler. Bunlar bugün Musul ve Diyarbakır taraflarında bulunan yakubilerdir.⁹⁶ Fakat Pavlus bunlarla karşılaşmış ve Ruhul Kudüs'ü sormuş, onlar tanımamışlardı.⁹⁷ Böylece onları ilk hıristiyanlar olarak kabul edemeyiz.⁹⁸

⁸⁹ Müdafaa 1/110

⁹⁰ Müdafaa 1/111

⁹¹ Müdafaa 1/112 bkz. Matta 2.bab 1-20 (Hirodes'in Mesih'in doğdugunu öğrenmesi ve bütün çocukları öldürmesi)

⁹² Müdafaa 1/113

⁹³ Müdafaa 1/114

⁹⁴ Müdafaa 1/124-134

⁹⁵ Vaftizci Yahya: Hıristiyan geleneginde Hz. Yahya'ya verilen isim (Sinasi Gündüz, Din ve İnanç Sözlüğü, s. 379)

⁹⁶ Müdafaa 1/134 Yakubiler: İsa'nın şahsiyle ilgili tartismalarda Cyrill'in Monofizitizm doktrinini kabul eden ve 451 Kadıköy Konsili'nde aforoz edilen dogu Hıristiyanları (Sinasi Gündüz, Din ve İnanç Sözlüğü, s. 349)

⁹⁷ Müdafaa 1/135

⁹⁸ Müdafaa 1/136

2. HAVARİLER

Ahmed Mithat Efendi, şeriaten bir harf bile değiştirmeyeceğini⁹⁹ ifade eden İsa Mesih'e Petrus'a "sen bir taşın ki üzerine kilisemi bina edeceğim"¹⁰⁰ diye söylettirerek nasıl kilise kurma gibi bir emelin verilmesine hayretle bakar.¹⁰¹ İncillerde çeşitli yerlerde "az imanlı adam"¹⁰², "ey şeytan!"¹⁰³, "horoz ötmeden beni üç kez inkar edeceksin"¹⁰⁴ diye itham edilen bu zatın bir dinin temelini nasıl sağlam tutacağını anlamaya çalışır.¹⁰⁵

Ahmed Mithat Efendi, Kardinal Kusan'ın Petrus için "cahil, fakir, haysiyetsiz, hesapsız, nispetsiz bir adammış" dediğini de nakleder.¹⁰⁶ Böylece Hıristiyanlığın nasıl çürük bir temel üzerine inşaa edildiğini ispata çalışır. Ayrıca Bartalomi'nin 'pek bayağı bir adam' olduğunu¹⁰⁷, Thomas'ın İsa Mesih'in dirildiğine inanmadığını¹⁰⁸, Yahuda'nın İsa Mesih'i beş-on dirhem gümüşe sattığını¹⁰⁹ naklederken, diğer havariler hakkında pek bilgi olmadığını belirtiyor.

Mösyö Dwight, Ahmed Mithat Efendi'nin Müdafaa'sına yazdığı Mukabele'de İncillerde havarilerin ahlaksız olduklarını gösteren bir harf bile olmadığını, önceden cahil olduklarını fakat cahil olmanın ahlaksız olduklarını göstermeyeceğini iddia eder.¹¹⁰ Ahmet Mithat Efendi bu söze karşılık havariler için yaptığı bu isnatların İncillerde kayıtlı olduğunu belirtir.¹¹¹

⁹⁸ Müdafaa I/136

⁹⁹ bkn. Matta 5/18

¹⁰⁰ bkn. Matta 16/18

¹⁰¹ Müdafaa I/141

¹⁰² bkz. Matta 14/31

¹⁰³ bkz. Matta 4/10, 17/23

¹⁰⁴ bkz. Matta 26/34, 75

¹⁰⁵ Müdafaa I/144

¹⁰⁶ Müdafaa I/142

¹⁰⁷ Müdafaa I/153

¹⁰⁸ Müdafaa I/154 bkz. Yuhanna 20/24-29

¹⁰⁹ Müdafaa I/157 bkz. Matta 26/14-15

¹¹⁰ Müdafa II/26

¹¹¹ Müdafaa II/35

Ayrıca Mösyo Dwight havarilerin çok dindar olduklarını ve öğretilerinin tesirlerinin asırlarca devam ettiğini iddia eder. Bu derece tesirli ve dindar kimseler hakkında cahil sıfatının kullanılmayacağını söyler.¹¹²

Kilise kitaplarına göre; havariler Mısır, Suriye, Anadolu, Yunanistan ve İtalya'ya giderek filozof ve eski din erbabının hepsini imana sokmuşlardır. Voltaire bu bilgiye karşılık, o dönem filozoflarının kitaplarında niçin havariler hakkında bilgi olmadığını sorar. Papazlar bu soruya filozofların havariler karşısında mağlubiyetlerinden dolayı onlardan bahsetmedikleri şeklinde cevap verirler.¹¹³ Ahmed Mithat Efendi, o zamanda havarilerle filozoflar karşılaşmış olsalardı mutlaka bu konuda mevcut kaynaklarda bilgiler olacağını savunur.

İsa Mesih'in İncilinden pek az ayetleri bellemiş bir takım adamlar İsa Mesih'den sonra Kudüs'te duramayarak etrafa yayıldılar. Şeriatı yaymak istediler fakat ibrance bilmedikleri ve "Allah babamız..." gibi sözleri nedeniyle halk tarafından kafir sayılarak idam edilmişlerdir. İslamın kabul edebileceği malumat bundan ibarettir.¹¹⁴

Onlar İsa Mesih'den ne öğrenebildiler ki? İsa Mesih, onlara dirileceğim dediğinde inanmamışlardı.¹¹⁵ Ehli İslam nazarında İsa Mesih'in böyle haysiyetsiz adamlarla yaşaması, onların isnad ettiği pek çok şeyi yapmış olması imkansızdır. Bu yüzden Hıristiyanların ellerinde mevcut bulunan kitaplarını uydurma, tahrif edilmiş kabul eder, İsa Mesih'in İncilinin kendisiyle birlikte raf edildiğine inanırız.¹¹⁶

İncillere göre İsa Mesih, yahudi milletinden ve bir yahudi olarak doğmuştur. Musa şeriatini tatbik etmiştir. Her yahudi gibi sünnet olmuştur.¹¹⁷ Pavlus¹¹⁸ da Hıristiyanlığa

¹¹² Müdafaa II/30

¹¹³ Müdafaa I/165

¹¹⁴ Müdafaa I/169-170

¹¹⁵ Müdafaa I/170-171

¹¹⁶ Müdafaa I/171-173

¹¹⁷ bkz. Luka 2/21

¹¹⁸ Pavlus: Asıl adı Saul olan Pavlus, Tarsus'ta doğan ve Roma vatandaşı olan bir diyaspora yahudisiydi. Bir Ferisi olarak yetiştirildi. Otuz yaşında Kudüs'e gelerek Rabbi Gamaliel'in öğrencisi oldu ve katı bir İsa düşmanı haline geldi. Hocasının yerine geçme sevdasına düşüp hocasından

mazhar olunca Timoty tarafından sünnet edilmiştir.¹¹⁹ Bu da bize gösterir ki İsa Mesih'in koyduğu şeriat, yahudilikten başka bir şey değildi. Antakya'da "Mesihî" adı verilinceye kadar hıristiyanlar bir yahudi mezhebi olarak tanınıyorlardı. Çünkü aslında bir farklılık bir farklılık yoktu.¹²⁰ Mısır, Roma ve Yunan Eflatuncuları hıristiyanlığa girdikten sonra bu yahudi mezhebini Eflatunculuğa sokmaya başladılar. Böylece yahudilerle tartışmalar başladı ve yahudilikle hıristiyanlık ayrıldı.¹²¹

Mösyö Dwight, Eflatuncuların hıristiyanlığa pek çok şey kattığı iddiasına karşı çıkarak "buna inanmak hakikat-i ilahiyenin felsefeye karşı koyamaz olduğuna inanmaktır" diyerek bunun mümkün olmayacağını savunur.¹²² Fakat hiç şüphe yoktur ki Roma taraflarında putperistliği yıkan hıristiyanlık değil, felsefe olmuştur. Ayrıca Roma tarihleri "hıristiyan" kelimesinden bahsetmiyor.¹²³ Bu da hıristiyanların, o dönemlerde yahudilerden ayrılmadıklarını gösteriyor. "Hıristiyan" lafzı, Antakya'da yeni yahudilerin kendilerine taktıkları yunanca bir isimdir. "Mesih" lafzından türemiştir. Halk bu isme alışınca kadar onlara "yeni yahudiler", "nasıratlılar", "kardaşlar", "yesuiler" diyorlardı.¹²⁴

aynı ve intikam için hıristiyan oldu. Hıristiyan geleneğine göre, İsa Mesih'in çarmıha gerilişi sonrası Şam yolunda geçirdiği bir vizyon sonucu İsa Mesih'in taraftarları arasına katıldı. Havarilerden Barnaba ile Antakya, Kıbrıs ve Anadolu'ya dini yaymak için seyahatler düzenledi. Önceleri Barnaba'nın yardımcısı konumundayken sonradan lider oldu. Gittiği yerlerde özellikle Romalı Putperestler arasında faaliyet gösterdi. Putperestlerin dine girişinde yahudi şeriatine uymanın şart koşulmaması konusu ilk cemaat olan Ebionitler ve Pavlus arasında tartışmalara yol açtı. M.S.50'de yapılan Kudüs Havariler Konsili'nde durum tartışıldı ve Pavlus lehine bazı kararlar alındı. Daha sonra Anadolu, Yunanistan; Makedonya'ya seferler düzenlendi. Kurtuluş, İsa Mesih, şeriat, v.s. konularındaki fikirlerini geliştirdi. Kudüs'e döndüğünde İsa Mesih'in mesajını ve dinini değiştirmekle suçlandı. Romalı askerlerce kurtarıldı. Roma'ya geri döndü ve gözlem altına alındı. Neron zamanında öldürüldüğüne inanılır. (Şinasi Gündüz, Din ve İnanç Sözlüğü, s. 302-303)

¹¹⁹ Müdafaa I/174

¹²⁰ Müdafaa I/177

¹²¹ Müdafaa I/183-186

¹²² Müdafaa II/63

¹²³ Müdafaa I/174

¹²⁴ Müdafaa II/147

Mösyö Dwight, İsa Mesih'ten otuz sene sonra Roma'da hıristiyanların olduğunu, Konstantin'den elli sene önce nüfuslarının Roma nüfusunun yüzde yirmisini oluşturduğunu iddia ederek ilk üç asırda hıristiyanlığın çok süratli bir şekilde yayıldığını ispata çalışır.¹²⁵

Mösyö Dwight, Ahmed Mithat Efendi'nin havarilerin mucize göstermediklerini, Pavlus'un hocasına kızıp hıristiyan olduğunu, Petrusla şiddetli tartışmalar yaptıklarını ve bu tartışmalar sebebiyle idam olduklarına dair yazdıklarının hayal olduğunu iddia eder.¹²⁶ Mevcut kaynaklara göre havarilerin İsa Mesih'ten işittiklerini yaymak için Allah tarafından tayin olup mucizeyle desteklendiklerini, 33-70 yılları arasında ilk hıristiyanların kabul ettiği İncillerin havarilerin neşr ve tasdik ettikleri talimattan ibaret olduğunu, İsa Mesih'in yazılı bir kitap getirmediğini, bizzat kendisinin kelimullah olduğunu açıklar.¹²⁷ Kaynak olarak çeşitli memleketlerde saklı bulunan latince ve süryanice kitapları gösterir. Müslümanların bu dilleri öğrenip gerçekleri görmelerini tavsiye eder.¹²⁸ Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de Yasin Suresi'nde Petrus ve Pavlus'un Antakya'da ziyaretlerine ve kimin tarafından memur olarak tayin edildiklerine ve ne gibi mucizeler gösterdiklerine dair bilgiler olduğunu da haber verir.¹²⁹

Mösyö Dwight, İsa Mesih'ten sonra Kudüs'te bir kilise olduğunu ve yedi yıl havarilere tahsis edildiğini iddia ediyor. Bu iddiasına Ahmed Mithat Efendi kahkaha ile güldüğünü, hıristiyanların ilk zamanlar (neredeyse Konstantin zamanına kadar) yahudi ibadethanelerini kullandıklarını, hatta Pavlus'un oraya yabancıları soktuğunu ve bu yüzden suçlandığını İncillerden nakillerle gösterir.¹³⁰

¹²⁵ Mütadfaa II/70-73

¹²⁶ Mütadfaa II/27

¹²⁷ Mütadfaa II/28

¹²⁸ Mütadfaa II/31

¹²⁹ Mütadfaa II/31-32

¹³⁰ Mütadfaa II/86-87 bkz. Resullerin İsleri 21.bab.

3. KONSTANTİN'E KADAR HİRİSTİYANLIK

Hıristiyanlar ilk asrın sonunda yahudilikten ayrılmışlardı fakat Romalılar onları ayrı görmüyorlardı. Hıristiyanlar da Roma Hükümeti tarafından belaya uğramamak için yahudi adıyla ayin yapıyorlardı. Kendi aralarında pek çok tartışmalar oldu . “Baba-Oğul-Rab Allah” gibi ıstılahların hükmünü bilmeyip cehalet üzerine verdikleri manalardan dolayı delalete düşüp, eli dört fırkaya ayrıldılar.¹³¹ Ellerinde o kadar da incil mevcuttu.¹³²

O dönemde Roma Hükümeti tarafından bazı hıristiyanlar idam edildiler. Kilise bunları mezalim olarak adlandırır. Halbuki idamların tamamı siyasi sebeplerdendi.¹³³ Çünkü önemli olan imparatora itaatti. Hıristiyanlar itaatkar olmadıkları için idam edildiler. Hiçbir zaman hıristiyan oldukları için ceza görmediler.¹³⁴ İtaatsizlikleri sebebiyle yapılan şiddet Konstantin zamanına kadar sürdü. Kilise tarihleri bu ilk üç asırda hıristiyanları dinlerinden dolayı zulme uğradıkları gerekçesiyle mazlum gösterir.¹³⁵

Mösyö Dwight, ilk üç asırda hıristiyanlıkta bölünmenin olmadığını, hıristiyanlığı yasaklayan kanunlar olduğunu, buna rağmen hıristiyanlığın aşırı derecede yayıldığını iddia ediyor.¹³⁶

4. KONSTANTİN VE SONRASINDAKİ HİRİSTİYANLIK

Konstantin, Romayı ele geçirmek için hıristiyanlarla ittifak yaptı. 313 Milan Fermanıyla hıristiyanlığa tolerans kararı aldı ve bu tarihte sonra Pavluscu hıristiyanlık Romanın resmi dini haline geldi. “Eğer bütün halkı Allah’a iman ettirebilirim kendimi

¹³¹ Mıdafaa I/209-210

¹³² Mıdafaa II/94

¹³³ Mıdafaa I/235

¹³⁴ Mıdafaa II/196-208

¹³⁵ Mıdafaa I/265-266

bahtiyar addedeceğim” diyerek hıristiyanlara büyük bir güç oldu¹³⁷ ve hıristiyanlar kendilerine zulmedenleri katletmeye başladılar.¹³⁸ Roma Devleti içinde kardeş gibi yaşarken ayrılığa düştüler, papalar kanun koymaya, kanun kaldırmaya başladılar.¹³⁹

Mesihin uluhiyeti, kiliselerdeki putlara tapma, papanın masumiyeti gibi konularda münazaralar başladı¹⁴⁰ ve bu tartışmalar sonucu büyük kanlar akitildi.¹⁴¹ Papazlar mülk ve servet için birbirlerini boğazlamak derecesine vardılar.¹⁴²

Konstantin hıristiyanlarla ittifak yaparken, hıristiyanlığın ne olduğundan haberi yoktu.¹⁴³ Katolik Mezhebi, hıristiyan mezhepleri arasında din ve devlet için en büyük bela sayılırken, papazlar bir yolunu bulup diğer mezhepleri ortadan kaldırdılar.¹⁴⁴

Konstantinden sonra II Mesih sayılan, öldükten sonra İsa Mesih gibi göğe yükseleceğine inanılan İmparator Jüstinyen ve karısı Teodera, dünyada katolik olanlardan başka her din ve mezhep erbabını katliama tabi tuttular.¹⁴⁵

Daha sonraki dönemlerde de pek çok imparator hıristiyanlık adına çok büyük cenkler yaptılar ve kanlar akıttılar. Aslında ahlaksız, şehvetperest olan bu zevat, kilise tarafından evliya mertebesine çıkartılmıştır.¹⁴⁶

Kilise yeni topraklar ve mallar elde etmek için derebeylerini fakir halkı kışkırtarak haçlı ittifakını oluşturdu.¹⁴⁷ Asıl maksadı yahudi ve arapları hıristiyan etmek olan engizisyon¹⁴⁸ cemiyetlerinde papaya karşı gelenlere yapılan çeşitli işkenceler¹⁴⁹ ve

¹³⁶ Müdafaa II/182-185

¹³⁷ Müdafaa I/292

¹³⁸ Müdafaa I/296

¹³⁹ Müdafaa I/301

¹⁴⁰ Müdafaa I/303

¹⁴¹ Müdafaa I/305

¹⁴² Müdafaa I/306

¹⁴³ Müdafaa I/309

¹⁴⁴ Müdafaa I/317

¹⁴⁵ Müdafaa I/334

¹⁴⁶ Müdafaa I/341

¹⁴⁷ Müdafaa I/472

¹⁴⁸ Engizisyon: Katolik Kilise tarafından heretik akımları ve her türlü kilise disisi yada karsiti düşünce, tavir ve davranisi yargilayip cezalandirmak amaciyla kurulan mahkeme. 15. Asir ve sonrasinda müslüman yahudi ve

Amerika'nın keşfinde yerli halka yapılan mezalim¹⁵⁰ hristiyanlık tarihinde kara bir leke olarak hala mevcuttur.

Mösyö Dwight, Konstantin'in kılıç kuvvetiyle hristiyanlığı yaymaya çalıştığına dair tarihte hiçbir delil olmadığını, savaşların hepsinin siyasi sebeplerle yapıldığını, orduda putperest ve hristiyanların yanyana olduklarını iddia eder.¹⁵¹ Konstantin'in Milan Fermanıyla putperestliği hür bıraktığını,¹⁵² hristiyanlığın gönül dini olduğunu, insanîyet ve medenîyet getirip, cehalet ve esaretten kurtardığını, ilme teşvik ettiğini savunur.¹⁵³

Oysa hristiyanlık ahlakı bozmuştur. Öncelikle papazların evlenmelerini yasaklayarak cinsi sapıklıkların çoğalmasına neden olmuştur.¹⁵⁴ Kul ile Allah arasına girerek en büyük yanlış ortaya koymuştur. Hristiyan inancına göre papazın affetmediğini Allah affetmez.¹⁵⁵ Kadınların yahudilikteki haklarını da kaldırmıştır. Taaddüd'ü-zevcatı kaldırarak kadınları fuhşa sürüklemiştir.¹⁵⁶ İlim, kilisenin elinde olduğu için halk cahil kalmıştır. Hatta papazlar bile cahildi. Papazlar 1796 inkılabından sonra ilimle uğraşmaya başlamışlardır.¹⁵⁷

diger çeşitli din mensuplarını yargılayıp cezalandırdı. 20. Asırdan itibaren Katolik Kilise literatüründen kaldırıldı ve "inancı korumakla yükümlü olan kutsal makam" ifadesi kullanılmaya başlandı. 1965'te yeniden gözden geçirilerek "inanç öğretisi kutsal kurulu" şeklinde ifade edildi. (Sinasi Gündüz, Din ve İnanç Sözlüğü, s. 115-116)

¹⁴⁹ Müdafaa I/519-533

¹⁵⁰ Müdafaa I/601, II/302

¹⁵¹ Müdafaa II/212-213

¹⁵² Müdafaa II/214

¹⁵³ Müdafaa II/245-251

¹⁵⁴ Müdafaa II/318

¹⁵⁵ Müdafaa II/322

¹⁵⁶ Müdafaa II/324

¹⁵⁷ Müdafaa II/343

B. HİRİSTİYANLIĞIN TEMEL KONULARI ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELERİ

1. İNCİL

Avadis Efendi, Ahmed Mithat Efendi'nin "Müdafaa" adlı eserinde incil aleyhine iddia ettiği konuları şöyle sıralar:

1.İncil tahrif edilmiştir.

2.İncil sonradan uydurmadır ve hristiyanlığın hiç kitabı yoktur.

3.Mesih'in kitabı ve şeriatı kendisiyle beraber raf olunmuştur.¹⁵⁸

Bu iddialara şu şekilde cevap vermeye çalışır: İncil, insanlar arasında kalması gerekirken niçin İsa Mesihle beraber semaya kaldırılınsın?¹⁵⁹ Hristiyanlar arasında 54 mezhep var diye bu kadar da incil olması gerekmez.¹⁶⁰ Hristiyanların ellerindeki kitap incil değilse, incilin tahrifi diye bir mesele de söz konusu olamaz. Tahrifin olduğunu kabul edenler, o kitabın varlığını da kabul etmiş olurlar.¹⁶¹ Eğer hristiyanların bir kitabı yoksa müslümanlar onları niçin "ehl-i kitab" olarak kabul ederler.¹⁶² Eğer incil uydurmaysa nice milletleri nasıl inandırmış ve dertlerine deva olmuştur? Uydurma bir kitap bu derece tesirli olabilir mi?¹⁶³ 1455 senesinde tabolunan incil nüshası ile bugün elde bulunan incil arasında bir fark yoktur.¹⁶⁴ Beşinci asra ait el yazmalarında bazı müstensih hataları dışında pek fazla fark yoktur.¹⁶⁵ Birinci ve ikinci asırlar arasında İsa Mesih'i görmüş ve ona tabi olmuş pek çok

¹⁵⁸ Müdafaa II/364

¹⁵⁹ Müdafaa II/367

¹⁶⁰ Müdafaa II/369

¹⁶¹ Müdafaa II/372

¹⁶² Müdafaa II/373

¹⁶³ Müdafaa II/374

¹⁶⁴ Müdafaa II/376

¹⁶⁵ Müdafaa II/377

kimse olduğu için, bu asırda da tahrif söz konusu olamaz.¹⁶⁶ İkinci ve beşinci asırlara ait pek çok yunanca incil nüshası vardır. Çeşitli dillerde tercümelemleri vardır. O dönemlerde yaşamış hıristiyanların eserlerindeki ayetlerle bugün mevcut incillerin ayetleri birbirine uygundur.¹⁶⁷ Bütün bunlar incilin tahrif edilmediğini ispat eder. Ayrıca hıristiyanların yayıldığı her yere gidip de incilleri tahrif etmek de mümkün değildir. Hatta böyle bir şirket kurulsa bile bu mümkün değildir. Zira tarihte böyle bir şirketten bahsedilmiyor. Hıristiyanlar arasında hep ihtilaflar vardı fakat hiç kimse incilin tahrif edildiğini iddia etmedi. Birinci ve dördüncü asırlar yaşayan yahudi ve putperestler, hıristiyanlığa reddiyeler yazdıkları halde hiç biri tahriften bahsetmedi. Ayrıca Allah'ın yazdığı bir şeriatı hiç kimse bozamaz. Cenab-ı Hak buna izin vermez.¹⁶⁸

Avadis Efendi'nin bu cevapların Ahmed Mithat Efendi, savunmasını şu şekilde yapıyor: İsa Mesih, semaya raf olmadan önce pek az kişi ona iman etmişti. Vahiy gökten cilt halinde gelmez. Peygambere gelir ve kendi lisanıyla o vahyi tebliğ eder. Kitap satırda, kul satırda bulunur. O satır semaya raf olunur da, ashabının kalbinde kitap mahfuz olmazsa; o kitap, sahibiyile birlikte raf olunmuş sayılmaz mı? İncillerden hangisi İsa Mesih zamanında yazıldı veya ölümünden sonra ümmetinin icmasıyla toplanmıştır?¹⁶⁹ Hıristiyanlık akılla bulunan bir şey midir, yoksa nakil yoluyla mı bilinir? Akıl ile bulunacak bir şey ise; herkes aklına uyanı din olarak ortaya koyar. Eğer nakil ile bulunur ise; hangi sadık haberciler aracılığıyla intikal etmiştir? Neden gerçek incilden bir sayfacık bile kalmamıştır?¹⁷⁰ İnciller arasında kelimece değil, hükümce bile pek çok çelişkiler vardır ki bunlar tahrif olduğuna yeterli delillerdir.¹⁷¹ En eski nüshanın dördüncü asrın sonlarında yazıldığı tahmin ediliyor.¹⁷² Tercümelerinin varlığı tahrifin asıl delilidir.¹⁷³ İsa Mesih ve havariler yahudiydiler ve ibrance konuşuyorlardı. Balıkçı olan bu adamların latince ve yunanca bilmeleri mümkün müdür?¹⁷⁴ Hıristiyanlığın resmi lisanının ibranceden başka bir lisana çevrilmiş olması dinin tahrife

¹⁶⁶ Müdafaa II/381

¹⁶⁷ Müdafaa II/385

¹⁶⁸ Müdafaa II/390-393

¹⁶⁹ Müdafaa II/413-414

¹⁷⁰ Müdafaa II/455

¹⁷¹ Müdafaa II/476

¹⁷² Müdafaa II/477

¹⁷³ Müdafaa II/482

¹⁷⁴ Müdafaa II/483

uğramasına neden olmuştur.¹⁷⁵ Dine batıllar ekleye ekleye nihayet çelişkiler içinde kalarak bunlara kimsenin akıl erdiremeyeceğini, akıl ermeksizin iman etmenin zaruri olduğu hükmüne kadar varmışlardır.¹⁷⁶

Ahmed Mithat Efendi, incil konusunda Tuhfetü'l-Erib Fi'r-Reddi' Ala Ehli's-Salib'den nakiller yaparak inciller hakkında bilgi verir: Matta, havarilerdendi. İsa Mesih'in halka okuduğu ayetleri işitmişti. M.S 41'de işittiklerinden bazılarını, İsa Mesih'in hareketlerini ve sukunlarını ibrance olarak yazmıştır. Sonra bu kitap yunancaya tercüme edilmiştir. Hıristiyanlar yunanca tercümesini aslına tercih ederler. Ebionitler¹⁷⁷, ibrance nüshasının bazı yerlerini tashih etmişlerdir ve ortada sadece yunanca tercümesi kalmıştır.¹⁷⁸ Bu kitabın nerede ve hangi lisanla yazıldığı konusunda hıristiyanlar arasında ihtilaf vardır. Nerede ve nasıl yazıldığı kesin olmayan bir kitabı, havari Matta'ya ait olmasının ispatı da zordur. Kime ait olduğu meçhul olanın, ilahi olması da meçhuldür.¹⁷⁹

Yuhanna, İsa Mesih'i işitmiş, mucizelerini görmüştür. M.S 94'te Efes'te kitabını yazmıştır. Fakat hangi lisanda yazdığı bilinmiyor. Yunanca yazdığı tahmin ediliyor.¹⁸⁰

Markos, İsa Mesih'i görmemiş, Petrus'u görmüştür. Onun kitabı Matta'nın hülasası demektir. Yuhanna'dan önce yazmıştır. Matta'nın yazdıkları yahudilere mahsus olduğu için bazı hükümler romalılara uymamıştır. Markos bunları değiştirmiştir. Bunu bütün hıristiyanlar itiraf ederler. Hangi lisanla yazıldığı bilinmiyor.¹⁸¹

Luka'nın kitabını ne zaman yazdığı bilinmiyor. Yunanca yazdığı biliniyor fakat Yunanistan'ın hangi şehrinde yazdığı bilinmiyor. İsa Mesih'i görmemiştir. Matta ve

¹⁷⁵ Müdafaa III/78

¹⁷⁶ Müdafaa III/81

¹⁷⁷ Ebionitler: Yahudi-Hıristiyanlar olarak bilinen İsa cemaati. İsa'nın yalnızca bir peygamber olduğuna inanırlar. (Sinasi Gündüz, Din ve İnanç Sözlüğü, s. 106)

¹⁷⁸ Müdafaa II/418

¹⁷⁹ Müdafaa II/421

¹⁸⁰ Müdafaa II/422

¹⁸¹ Müdafaa II/423

Markos'un İsa Mesih'in hayat hikayesini anlatılırken bazı hatalar yaptıklarını, Luka'nın bu hataları ortadan kaldırmak için kendi kitabını yazdığı kabul edilir.¹⁸²

Bu dört incilin gerçek incil olduğuna nasıl hükmettikleri ve hangi ölçüleri esas aldıkları belli değildir. Bazı davetçilerin mektuplarını da kutsal kabul edip incilin sonuna eklediler.¹⁸³

2. TESLİS

Hıristiyanlık şirkten kurtulamamış, bu yüzden teslisi tevhid, tevhidi teslis şeklinde göstermek gibi bir garabeti iman esası olarak kabul etmiştir.¹⁸⁴ Tevhidi üç şahsa (vahdaniyeti ekanim'i selaseye) ayırmak için hıristiyanlığı mecbur eden şey; İsa Mesih'in Hz. Meryem'e ilka olmuş bir kelime ve Ruhullah olmasıdır.¹⁸⁵ Bu kelime ve ruhun ne demek olduğunu anlamayan latin ve yunan papazları adeta İsa Mesih'e Cenab-ı Hakk'ın hulul etmiş olması manasını vermişlerdir ki buna kilise ıstılahlarında inkarnasyon denir.¹⁸⁶ Hıristiyanlara bunu düşündüren şey; İsa Mesih'in babasız doğmuş olması ve insanoğlunu günahlarından temizlemek için kendini feda etmek vazifesiyle görevlendirilmiş olmasıdır.¹⁸⁷

İsa Mesih'in hangi gūnahtan dolayı kurban olması meselesi araştırıldığında ortaya derhal Hz. Adem'in zellesi meselesi çıkar. Hıristiyan inancına göre, bu gūnah babadan oğula intikal eder. İsa Mesih bu gūnahtan insanları kurtarmak için feda-i can olarak, hem de kendisi Allah olduğu halde dünyaya gelmiştir.¹⁸⁸

¹⁸² Mūdafaa II/424

¹⁸³ Mūdafaa II/432

¹⁸⁴ Mūdafaa III/23

¹⁸⁵ Mūdafaa III/25

¹⁸⁶ Mūdafaa III/26 Inkarnasyon (Hulul): ilahi bir varlığın insan veya herhangi başka bir doğal varlık şeklinde tezahür etmesi (Sinasi Gündüz, Din Ve İnanç Sözlüğü, s. 193)

¹⁸⁷ Mūdafaa III/27

¹⁸⁸ Mūdafaa III/28

Hıristiyanlara göre; Hz.Adem yaratıldığında insanlık şimdiki suretinden daha mükemmeldi. Hastalık ve ölümden uzaktı. Geçinmek için çalışması gerekmiyordu. Yasak meyveden yemekle Allah'a asi oldu, cennetten çıkarıldı, hilkatî,mükemmellikten mahrum olarak yeryüzüne sefil ve miskin olmak üzere atıldı. Hatta Allah, Hz. Adem'e darıldı. Bu asilikten evlatlarını da mesul tuttu. Onları feyz-i uluhiyyeden mahrum etti. Sonra Allah, İsa Mesih'in suretinde hulul ederek dünyaya geldi. Kendisini feda ederek insanları Adem'in zellesinden kurtardı. Babasız olarak doğduğu için İsa Mesih'te bu mesuliyetin intikali kesildi. Adem'in zellesi olmasaydı, İsa Mesih'in dünyaya "ibnullah" olarak gelmesi gerekmezdi. İbnullah ve Zatullah olmasaydı teslise de gerek kalmazdı. Bütün bunlar gerçekleştiği için teslis de zaruri olmuştur. Eğer teslis olmazsa vahdaniyet-i rabbani bile tahakkuk edemez.¹⁸⁹

Bütün bunlardan bir şey anlayamıyor. Bu meselede hiçbir şey anlaşılması, hıristiyan şeriatinin en büyük hikmetidir. Hıristiyanlar bunu bir sır olarak kabul ederler ve akıl erdirememeyi de dinin büyüklüğüne sayarlar.¹⁹⁰

Baba, Oğul, Ruhul Kudüs. Hıristiyanlara göre bu üç isim hakikatte birbirinden ayrı ve farklı üç zatın isimleridir. Üçü şahsiyette birbirinin aynıdır.¹⁹¹ Üçü aynı deselerdi muvahhid olurlardı, üçü ayrı deselerdi mükesser olurlardı. Fakat teksirde tevhid, tevhidde teksir gibi bir garabete inanıyorlar.¹⁹² 1+1+1=1 diyorlar. Akla ve fenne sığmıyor. Bir sır olarak kalmalı ki istenildiği gibi tevillerle insanları ikna etmek mümkün olsun.¹⁹³

3. ZELLE

Hıristiyanlara göre, hıristiyanlığı kabul etmeyenlere zelleden temizlenmemiş oldukları için asla kurtuluş yoktur.¹⁹⁴ İncillerde zelle hakkında bilgi yoktur. Romalılara Mektup 5. Bab

¹⁸⁹ Mûdafaa III/29-31

¹⁹⁰ Mûdafaa III/35

¹⁹¹ Mûdafaa III/37

¹⁹² Mûdafaa III/40

¹⁹³ Mûdafaa III/42

¹⁹⁴ Mûdafaa III/49

15-19'da üstü kapalı olarak bahseder.¹⁹⁵ Hıristiyanlara göre zelle olayı yahudilikte olduğu için İsa Mesih ayrıca zelleden bahsetmemiştir.¹⁹⁶ Matta 10.bab 5-6-7' de "israiloğullarının kaybolmuş koyunlarına gidin, başka uluslara ait yerlere gitmeyin" diyerek İsa Mesih, havarilerini yahudilere gönderiyor.¹⁹⁷ Elçilerin mektupları da oradaki putperestlere değil, yahudilere yazılmıştır.¹⁹⁸ Çünkü onlar M.S.60'a kadar yahudilerden ayrılmamışlardı. Hatta M.S.100'e kadar Romalılar onları yahudi olarak görüyorlardı.¹⁹⁹ Yunanlı ve Romalı kilise babaları ibrance bilmedikleri için hatalar yaptılar ve bu hatalar sonucu hıristiyanlık ve yahudilik ayrıldı. Zelle ve asli günah meselesi yunanlılarda vardı. Müctehidler anlamadıkları yerleri kendi bildikleri gibi anlattılar. Böylece büyük hatalar oluştu.²⁰⁰

Hıristiyanlar bazı kimseleri azıya olarak kabul ederler. Sen Justin, İrene, Klemen... Bunlardan hiçbirisi din adamı değildir, filozoftur. Bunlar zelleyi kabul etmezler. Bu meseleyi içinden çıkılmaz hale getiren Origen'dir.²⁰¹ Bunun sebebi; İsa Mesih'in insanların günahını nübüvvet gereği şefaitle affetmesini anlayamayarak, insanların hepsini günahkar saymak ve İsa Mesih'i onlara kurban olarak göstermek gayreti olmuştur.²⁰² Origen'den sonra Jan Krisostum (altın ağızlı), bu günahı ancak Tanrı'nın kendi oğlunun kurtarabileceğini iddia etti.²⁰³

Hıristiyanlar Allah'a şunları isnad ederler:

1.Allah, Adem ile Havva'yı birer semavi mahluk gibi yaşatmak için yaratmış fakat başarılı olamamıştır.

2.Allah, "yasak meyveyi yemeyin" demiş fakat onlar itaatsizlik yapıp yemişler. Yani Allah'ı sözünü tutmamışlar.

¹⁹⁵ Müdafaa III/62

¹⁹⁶ Müdafaa III/64-65

¹⁹⁷ Müdafaa III/67

¹⁹⁸ Müdafaa III/70

¹⁹⁹ Müdafaa III/72

²⁰⁰ Müdafaa III/73-78

²⁰¹ Origen: Hıristiyan İlahiyatçı ve Kitab-i Mukaddes yorumcusu. Tanrının birliği üzerinde durdu ve Tanrılık açısından Baba'yi öne çıkardı. (Sinasi Gündüz, Din ve İnanç Sözlüğü, s. 293)

²⁰² Müdafaa III/87-89

²⁰³ Müdafaa III/91

3.Allah'ın marifet-i rabbanisi Adem'i affetmeye kafi olmamış, Ademoğulları da feyz-i rabbaniden mahrum kalmaya mecbur olmuşlardır.

4.Allah insanları bu durumdan kurtarmak istemiş fakat açıkça yapamayarak kendi "baba" iken "oğul" suretini alıp, bir kadının rahmine girmiş ve rahimden doğmuştur.

5.Allah, yahudilere meram anlatmak şöyle dursun, kendisini tanıtır inandıramamak gibi güçlükler yaşamış. Havarilerden biri O'nu birkaç dirhem gümüş karşılığında satmış.

6.Allah, kendisini cellatların elinden kurtaramamış, "Allah'ım beni niye feda ettin" diye haykırarak helak olmuş.

Allah'a bu kadar fena şeyleri isnad etmekteki gayeleri mücerred teslisi oluşturmaktır.²⁰⁴ Kilisenin teslisten maksadı ise inkarnasyon dedikleri hululden istifade etmektir. Cenab-ı Hakk, İsa Mesih'e hulul ederek uluhiyet, önce İsa Mesih'e , ondan havarilere ve onlardan da papazlara intikal eder. Böylece kilise uluhiyete iştirak eder. Teslisin bu üçüncü boyutu olan kilise babaları, dünya yüzünde hüküm sürecekleri için teslis meselesi bu kadar şiddetli olmuştur.²⁰⁵

Hıristiyanlar ellerinde bulunan incillere baksalar; rububiyet-i Mesih, teslis, hulul, zelle, mesuliyet-i nev-i beşer,haml-i Meryem bahislerinden hiçbirini bulamazlar. Kendilerine telkin edilen pek çok ibadetin bid'at olduğunu, İsa Mesih ve havariler tarafından tesis edilmediğini görürler.²⁰⁶

Matta'nın ilk cümlesi "İbrahim oğlu,.....,Davud oğlu Mesih" diye başlar. İsa Mesih, İbnullah olduğuna göre İbrahim ve Davud, Allah mıdır? İbnullah'ın nesebi olur mu?²⁰⁷ Matta'nın 4.babında İsa Mesih'in şeytan tarafından imtihanı anlatılır. İsa Mesih, Allah ise

²⁰⁴ Müdafaa III/124-126

²⁰⁵ Müdafaa III/127-129

²⁰⁶ Müdafaa III/132-133

²⁰⁷ Müdafaa III/134

şeytan onu nasıl imtihan edebilir?²⁰⁸ Matta 10/31'te "beni kabul eden, beni göndereni de kabul etmiş olur" diyor. Öyleyse İsa Mesih'i gönderen kimdir? Matta 11/25'te "Ey yerin ve göğün Rabbi Baba!" denilir. İsa Mesih, Allah ise yerin ve göğün rabbi O değil midir?²⁰⁹ Matta 27/46'da çarpmıha gerilirken "beni niye terkettin Allah'ım" diye kime haykırıyor? İsa Mesih, Allah ise cellatlardan nasıl kurtulamayıp çarpmıhta ölüyor?²¹⁰ Resullerin İşleri kitabında bile İsa Mesih'in İbnullah ve Zatullah olduğuna dair bir kayıt yoktur. Korintolulara Mektupta İsa Mesih'in, Allah tarafından gönderildiği, Filipelilere Mektupta İsa Mesih'in asla Allah'a eşitlik iddiasında bulunmadığı bildiriliyor.²¹¹ Eğer hıristiyanlık Mesih'in uluhiyeti ve teslis üzerine mebni olsaydı, İsa Mesih'i bu maksadını açıklamaktan kim menedebilirdi.²¹²

İsa Mesih, yahudilerden başka bir kavme gönderilmiş olsaydı, o kavimlerin durumuna göre söz söyleyerek önce geçmiş dinlerinin batılığını ortaya koyarak sonra kendi nübüvvetini iddia ederek yeni dini tavsiye etmez miydi? Pavlus'un mektuplarında bile hitap, o coğrafyada yaşayan yahudileredir. İncil vahdaniyetten bile bahsetmemiştir. Çünkü yahudiler zaten muvahhid olduklarından tekrar vahdaniyetten bahsetmeye gerek yoktu. Tüm bunlar İsa Mesih'in yahudilere gönderilmiş bir peygamber olduğunu ve din olarak yine yahudilikten başka bir din getirmediğini ispat ediyor.²¹³

4. HIRİSTİYANLIK VE AHLAK

Chateaubriand, yazdığı makalesinde kanun-u ahlaki'i "şefkat ve sadaka kanunudur" diye tayin etmişti.²¹⁴ Kanun-u ahlaki bundan ibaret olsaydı bütün insanların aciz, miskin ve dilenci olması gerekirdi.²¹⁵

²⁰⁸ Müdafaa III/135

²⁰⁹ Müdafaa III/137

²¹⁰ Müdafaa III/139

²¹¹ Müdafaa III/140

²¹² Müdafaa III/141

²¹³ Müdafaa III/143

²¹⁴ Müdafaa III/184

²¹⁵ Müdafaa III/186

Ahmed Mithat Efendi, bu konuda Muallim Paf'ı örnek vermiştir: Muallim Paf, bir hıristiyan olmasına rağmen hıristiyanlıkta şefkatin mahvolduğuna hükmederek, “gelecek için şefkatin yeniden canlanması hıristiyanlıktan değil, başka birşeydendir” diyor. Ve bunu fen ve tabiat üzerine mebni bir dinden beklediğini ifade ediyor.²¹⁶ Hıristiyanların tabiat-ı beşeriyeyi yanlış anladıklarını, bu hayatı sefaletle geçirmek ve insanlık vazifesinin o sefaletlere katlanmak olduğunu zannettiklerini anlatıyor.²¹⁷ Allah'ın insana akıl ve zeka vererek çalışmasını hürriyetini istediğini belirtiyor.²¹⁸ Oysa kilise “akletmeyin, körü körüne iman edin” diyor. İnciller de insanı çalışmaktan men ediyor.²¹⁹

İsa Mesih, Matta incili 4/19-20'de Petrus ve kardeşine “ardımca gelin”, Matta 4/21-22'de Yakup ve kardeşine “çağıldı” ve onlar da imana gelip O'na tabi oldular. Bu sözlerde imana dair ne vardı ki hemen O'na tabi oldular? Hıristiyan kelamcıları; İsa Mesih'in daima aşikar olan mucizeleri nur-u şems gibi balıkçıların gözünde parladığı için derhal imana geldiklerini söylüyorlar.²²⁰ Oysa İsa Mesih, mucizeye önem vermiyordu.²²¹ Eğer mucizeden dolayı sağlam iman etselerdi İsa Mesih onlara “Ey iman az olan kişiler” diye hitap etmezdi.²²² Havariler bu gibi hitaplarla pek çok kez karşılaşmışlardır. Matta 16/24-25'te “İsa'ya tabi olanlar hayatını gözden çıkarmalı, ipini boğazına takıp öyle tabi olmalı” denilir. Bir “gel” sözüyle imana gelen adamlara bu gibi teklifler ağır geliyor ve birkaç dirhem gümüş karşılığında O'nu satıyorlar, horoz ötünceye kadar O'nu inkar ediyorlar. Bunları yapan ashabda ne ahlak olabilir ki hıristiyanlıkta kanun-u ahlaki mevcuttur denilebilsin. İşte böyle terbiye aldıkları için Petrus gibileri malını kendisine vermeyenleri (Hananya ve karısı) ölümle tehdit ederler.²²³

Şefkatin varlığından bahsetmelerine rağmen incilde İsa Mesih'i kızdırıp bir incir ağacına kuruması için beddua ettiriyorlar. Bu nasıl bir şefkattir?²²⁴ Matta 13/12'de “kimde

²¹⁶ Müdafaa III/233-405

²¹⁷ Müdafaa III/235

²¹⁸ Müdafaa III/238

²¹⁹ Müdafaa III/239

²²⁰ Müdafaa III/256-259

²²¹ Müdafaa III/261

²²² Müdafaa III/264 bkz: matta 8/24-27

²²³ Müdafaa III/307-308 bkz: Resullerin İsleri 5/1-11

²²⁴ Müdafaa III/313

varsa verilecek, kimde yoksa elindeki de alınacak” hükmü şefkate asla uymaz.²²⁵ Matta 15/21’de İsa Mesih, kendisinden yardım isteyen kadın ve kızını köpek gibi göstererek merhametsizliğini ortaya koymuştur. Kadın köpekliği kabul edince ona merhamet etmiştir.²²⁶

5. HIRİSTİYANLIK VE SİYASET

Chateaubriand, makalesinde siyaset kanununun esasını hürriyet, eşitlik ve kardeşlik üzerine mebnî bularak, bu üç şeyin hıristiyanlıkta mevcut olduğu iddiasıyla hıristiyanlığın insanları siyaseten mesut edeceğini ve dolayısıyla istikbalin hıristiyanlık için parlak olduğuna hükmetmişti.²²⁷

Matta 22/21’de “Sezar’a ait olanı Sezar’a, Tanrı’ya ait olanı Tanrı’ya terk ediniz” sözünü okuyanlar, hıristiyanlıkta siyasetin olduğuna hükmederler. Siyasetin yularının kimin elinde olduğuna bakalım: İsa Mesih, siyasete müdahale etmiş miydi? Yahut siyasete müdahale edebilecek bir zeminde bulunmuş muydu? Tabii ki HAYIR. Siyaset yuları padişahın elinde bulunur. İsa Mesih, padişah değildi. Hatta bu söz ile siyasete iştirak ve müdahale edilmemesini emretmiştir.²²⁸

Hıristiyanlıkta siyaset varsa adalet de olmalıdır. Oysa incilde “kimde varsa verilecek, kimde yoksa elindeki de alınacak” denilir. Ayrıca siyaset kitaplarında Roma putperest siyasetinden ve arapların islam siyasetinden iktibaslar olmasına rağmen hıristiyanlığın siyasetinden bahsedilmiyor. Bu da hıristiyanlıkta siyasetin olmadığını ispat eder.²²⁹

İncillerde İsa Mesih’in kısasa karşı olduğu “gözünüzü çıkarana, elinizi kesene dua edin”, “sağ yanağınıza vurana öbür yanağınızı çevirin” gibi sözlerle açıklanır. Bunlar insanlar

²²⁵ Müdafaa III/317

²²⁶ Müdafaa III/320

²²⁷ Müdafaa III/513

²²⁸ Müdafaa III/521-522

²²⁹ Müdafaa III/524-525

arası hukuku mahvedecek şeylerdir. Hıristiyanlık, yahudilik iken yani siyaseti olan bir din iken bunların hepsini kaldırarak mahvetmiştir.²³⁰ Siyaset hususunda cömertlik olmaz. Kötülük edene kötülük, iyilik edene iyilik esastır. Fakat hıristiyanlık bu esası kaldırarak adalet ve siyaseti kökünden mahvediyor. Hakimler mazlumları korumak ve zalimlere cezalar vermekle görevlidirler. Oysa hıristiyan papazlar, zalimleri affetmenin yollarını arayarak mazlumun intikamını ortadan kaldırmışlardır. Üstelik ahiretteki cezayı da kaldırarak adalet-i ilahiyyeyi de mahvetmişlerdir.²³¹

Hürriyet vicdani ve fiilidir. Vicdani hürriyet herkes için umumidir. Fiili hürriyet ise kanunlarla sınırlıdır. Kilise vicdan hürriyetini bile hoş görmez. Bir adam hıristiyanlık dinini seçip dili ve kalbiyle kabul etse, kilise onu kutsamadığı sürece hıristiyan olamaz. Diğer bir yandan bir adam hıristiyanlık dininde çok gayretli olduğu halde kilise onu aforoz etse, adam dinden çıkmış sayılır. Kısacası, insanın hıristiyan olması veya hıristiyanlıktan çıkması kendi ihtiyar ve hürriyeti ile değil, kilisenin elindedir.²³² Hatta Allah bile hür değildir. Kullarının dilediğine mükafaat, dilediğine ceza veremez. Bütün bu kudretler kilisenin elindedir.²³³

Chateaubriand, hıristiyanlıkta siyasetin esas olduğunu iddia edeceğine “çölü, denizdir” diye iddia etseydi, yine de bu kadar uzak bir iddiada bulunmuş sayılmazdı. Zira çölde serabın bazen deniz gibi görünmesi mümkün olduğu halde, hıristiyanlıkta siyasetin olması öyle bir hayal çeşidi olarak bile görünememektedir.²³⁴

²³⁰ Mütadafaa III/534-535 bkz:matta 6/38-42

²³¹ Mütadafaa III/538-541

²³² Mütadafaa III/545-547

²³³ Mütadafaa III/550

²³⁴ Mütadafaa III/560

III. İLAHİ DİNLERDE HZ. MUHAMMED'İN MÜJDELENMESİ (BEŞAİR)

Hız. Muhammed'in doğumundan önce ortaya çıkan müjdelere siyer terminolojisinde Beşair denir.²³⁵ Sadece İncillerde değil Tevrat ve diğer tarih kitaplarında da Beşair vardır.²³⁶ İncil ve Tevrat'ın tahrif olmalarına rağmen Beşair'in hala apaçık olması Allah'ın bir mucizesidir.²³⁷

Gelecekle ilgili haber vermek bütün din ve milletlerde önemliydi. Bu konuda İsrailoğulları, Allah tarafından seçilmişlerdi ve diğer milletlere göre çok gelişmişlerdi.²³⁸ Hız. Muhammed de kendisinden sonra başka bir peygamber gelmeyeceğini haber vermişti.²³⁹

Tevrat'ta "kurtarıcı" olarak bahsedilen kişi Hız. İsa değildir. Hız. İsa'nın ismi Avrupa lisanlarına çeşitli şekillerde geçmiştir: Yesu, Jesu, Cesu . Bunlar İbranice Yesuah yani kurtarıcı kelimesinden alınmıştır.²⁴⁰ Bu kelime Hız. İsa'dan önce pek çok kişi için kullanılmıştı. İsrailoğulları kendileri ilahi gazap ve peşpere esaretlerden kurtaranlara hükmen "Yesuah" ismini vermişlerdir.²⁴¹ Resulların İşleri 2. Bab ta "Musa'yı Allah reis ve kurtarıcı olarak göndermiştir." denilmiştir. Hız. Musa, İncil nazarında bir Yesuah hükmünü almıştır. Bu sıfatın Hız. İsa'ya özel olarak kullanılması imkansızdır.²⁴²

Beşair-i Muhammediyye tarihi ve kitabı olarak ikiye ayrılır. Tarihi Beşair; Sabiiyye, Yahudi ve Hıristiyanlar olarak üç bölümdür. Kitabı Beşair ise; Tevrat ve İnciller olarak iki bölümdür.²⁴³

²³⁵ Beşair, 5

²³⁶ Beşair, 29

²³⁷ Beşair, 129

²³⁸ Beşair, 132

²³⁹ Beşair, 133

²⁴⁰ Beşair, 136

²⁴¹ Beşair, 138-140

²⁴² Beşair, 141

²⁴³ Beşair, 170

A. BEŞAİR-İ TARİHİYYE

1. BEŞAİR-İ SABİİYYE

Hz. Muhammed'in doğumundan önce bazı mucizevi olaylar meydana gelmiştir ki bu olaylar tarihçe de sabittir. Kureyş'in en itibarlı putu yüzüstü yere devrilmiş, Sava Gölü kurumuş, Semave Vadisi sular altında kalmış, İranlıların bin yıldan beri sönmeyen ateşleri sönmüş, pek çok kimse garip rüyalar görmüştür. Bunlar yalnızca bir kısım işaretlerdir.²⁴⁴ Bunlardan biri de Hz. Muhammed'in dedesi Abdülmuttalib'in, Habeşistan'a seyahatinde Şah'ın O'na "sizin oradan son peygamber gelecek. Adı Ahmed olacak ki, bu isim daha önce kimse için kullanılmayacak. İşte bu kişi senin hanedanından olacak." demesidir.²⁴⁵

Hz. Muhammed'e peygamberlik verilmeden önce meydana gelen bir olay şöyledir: Kus b. Said isminde araplar arasında itibarlı bir kimse vardı. Hz. Muhammed'in de bulunduğu bir mecliste yaptığı hutbesinde " Allah katında bir din vardır ki şimdi bulunduğumuz dinden daha sevgilidir. Ve gelecek bir peygamber vardır ki, gelmesi pek yakındır" demiştir. Hz. Muhammed peygamberliğini açıkladığı zaman bu adamın hutbesini hatırlayanlar hemen gelip iman etmişlerdi. Bunlar arasında Hz.Ebubekir de vardı.²⁴⁶

²⁴⁴ Beşair, 171

²⁴⁵ Beşair, 191-194

²⁴⁶ Beşair, 199-208

2. BEŞAİR-İ İSRAİLİYYE

Hz.Muhammed, annesiyle beraber Adi ibnü-l Necar'ı ziyaret gitmişti. Yanlarında Ümmü Eymen de vardı. Gittikleri yerde bir havuz vardı ve Hz.Muhammed yüzme öğrenmek için o havuza giriyordu. Yahudi alimlerden bazıları oradan geçerken birbirlerine "işte son nebi" demişlerdi ve bunu Ümmü Eymen de duymuştu. Bu haber Beni Haşim kabilesinde duyulmuştu.²⁴⁷

Abdullah b. Selam, Medineli yahudilerin alimlerindendi. Nesebi Hz.Yusuf'a kadar uzanıyordu. Hz.Muhammed'in Tevrat'ta bildirilen son nebi olduğunu anlamış, Medine'ye hicretinden sonra Peygamber Efendimizi iyice muayene edip müslüman olmuştu. Daha sonra Hz.Muhammed'e "Ya Resulullah! Yahudiler çok cin fikirli insanlardır. Senin son nebi olduğunu bilseler de kendi dünyevi menfaatleri için bunu kavimlerinden saklarlar. Beni saklayıp hakkımda onlara sorular sor. Sonra onlara imanımı açıklayayım" demiştir. Hz.Muhammed, yahudilere onun hakkında sorunca "O zat bizim en faziletli ve alimlerimizdendir" dediler. Hz.muhammed ise onlara "Abdullah benim dinimi kabul etti" deyince "eğer öyleyse O, cahil oğlu cahildir" dediler. Bunun üzerine Abdullah saklandığı yerden çıkarak "Ey İsrailoğulları! İmana geliniz. Zira peygamberimizin müjdelediği son nebi, bu zattır. Buna şüphe yoktur" diyerek imanını açıkladı.²⁴⁸

Medine'de yahudiler Hz.Muhammed'e suikast hazırladıkları sırada Selam b. Meşkem isimli yahudi "Tevrat'ta haber verilen ve hak peygamber olduğuna şüphe olmayan bir zat aleyhine ne hazırlasanız da boştur" demişti.²⁴⁹

²⁴⁷ Beşair, 212-214

²⁴⁸ Beşair, 221-226

²⁴⁹ Beşair, 245-250

Beşair bu kadar açık iken yahudiler büyükmelerinden dolayı Hz.Muhammed'e iman etmediler. Kur'an-ı Kerim'de bu konuda bazı ayetler vardır. Bakara Suresi 75-78 ayetleri bunlardan bazılarıdır.²⁵⁰

3. BEŞAIR-İ NASRANİYYE

Peygamber Efendimiz yedi yaşlarında iken bir göz ağrısına tutulmuştu. Buna çare bulunamayınca Mekke ile Medine arasında bir ibadethanede bulunan bir zata götürülmesi tavsiye edildi. Bu zat Peygamber Efendimizi muayene edip de sırtındaki nübüvvet nişanını görünce derhal gusül aldı ve elinde bir kitapla geldi. "Kitaplarda bahsedilen son nebi, bu cocuktur. Bu doğru ise kendi tükürüğü gözlerindeki derdin devasıdır" dedi. Gerçekten de tükürüğü gözlerine sürüldüğünde ağrı kaybolmuştur.²⁵¹

Hz.Muhammed'in Şam'a yolculuğu sırasında Rahip Bahira'nın nübüvvet nişanını görünce "bu hal yahudi ve hıristiyan ulemalarınca bilinir. Hiç şüphe yok ki son nebi, Bu'dur. İncil'de müjdesi apaçık olduğu için hıristiyanlardan bir fenalık gelmez. Fakat yahudiler Hz.İsa'yı bile Tevrat'ta yazmasına rağmen kabul etmedikleri gibi O'nu da kabul etmeyeceklerdir" demesi kervanda bulunanların gözleri önünde olmuştur.²⁵²

Kendisine vahiy gelene kadar Hz.Muhammed ne olduğunu anlamıyor, gaipden sesler duyuyor ve endişeleniyordu. İlk vahiy geldiğinde ise korkmuş ve hastalandığını zannetmişti. Hz.Hatice, O'nu akrabası olan Varaka b. Nevfel'e götürmüştü. Varaka, bu hallerin nübüvvet alametleri olduğunu, İncillerde müjdelenen son nebi olduğunu, birkaç sene sonra bunu ilan edeceğini ve bu yüzden Mekke'den çıkarılacağını söylemişti.²⁵³

²⁵⁰ Beşair, 276-278

²⁵¹ Beşair, 279-282

²⁵² Beşair, 286-291

²⁵³ Beşair, 307-311

Hz.Muhammed ve mensup olduğu millet, ümmi idi. Eğer ümmi olmasaydı ‘falancadan okudun’ diyeceklerdi. Geçmiş ve gelecekte haberler veriyordu ki buna yahudi ve hıristiyan alimler şaşırıyordu.²⁵⁴

Hz. Muhammed’in gönderdiği mektuplar ve karşılığında aldığı cevaplarda hep geçmiş kitaplarda müjdelendiğı belirtilmiştir. Herakliyos cevabında “ben şahadet ederim ki sen Allah’ın Resulüsün. Seni incillerde yazılı bulmuşuzdur. İsa seni müjdelemiştir. Kavmimi davet ettim fakat kabul etmediler. Arzu ederim ki yanına gelip sana hizmet edeyim, ayaklarını yıkayayım” demiştir.²⁵⁵

B. BEŞAİR-İ KİTABİYYE

1. BEŞAİR-İ TEVRATİYYE

Yahudi alimleri Hz.İsa ve Hz.Muhammed ile ilgili beşairi bildikleri halde onları kabul etmemişlerdir. Bu yüzden hala Mesih’in gelmesini beklemektedirler. Onlara göre Mesih, dini ıslah edecek fakat ondan sonra dine pek çok batıllar girecektir. Sonunda Faran’dan bir peygamber gelecek ve O’nun şeriatini devam ettirecektir.²⁵⁶ Hangi ayetlerde Hz.Muhammed’in müjdesi varsa, yahudi ve hıristiyanlar o ayetleri tahrif etmişlerdir.²⁵⁷

Tesniye 18/18’de “Onlar için kardeşleri arasından senin gibi bir peygamber çıkaracağım; ve sözlerimi O’nun ağzına koyacağım, ve O’na emredeğim her şeyi onlara söyleyecek. Benim isimle söylediklerini dinlemeyenlerden ben intikam alacağım” şeklinde

²⁵⁴ Beşair, 320-323

²⁵⁵ Beşair, 335-341

²⁵⁶ Beşair, 360

²⁵⁷ Beşair, 409

yazılmaktadır. Burada söz edilen peygamber, yahudilere göre Yuşa, hıristiyanlara göre ise İsa'dır. Kardeşleriniz arasından dediğine göre, Beni İsrail'in kardeşi Beni İsmail'dir ve dolayısıyla da araplardır. "Sözlerimi O'nun ağzına koyacağım" demesi ise o peygamberin ümmi olduğunu ve sözleriyle ilahi ahkamı irad edeceğini gösterir. Sözlerini dinlemeyenden intikam alacağını belirtmiştir ki; İsa ve Yuşa'nın ümmetlerinden intikam alınmamıştır.²⁵⁸

Tesniye 33/2'de "Rab Sina'dan geldi, ve onlara Seir'den doğdu, Paran dağından parladı" şeklinde yazılmıştır. Tevrat'ta adı geçen coğrafi yerleri bir atlada toplayan meşhur Moreh Lavi'ye göre: Sina, Hz.Musa'nın Beni İsrail ile dolaştığı çöl; Sair, Filistin civarı; Paran ise Suriye, Filistin ve Yemen arasında bulunan mevkidir.²⁵⁹

Daha fazla bilgi için Rahmetullah Efendi'nin İzaru'l-Hakk adlı eserinin ikinci cildinin 238-264 sayfalarına bakılmasını tavsiye etmiştir.

2. BEŞAİR-İ İNCİLİYYE

Resullerin İşleri 3/22'de "Hz.Musa şöyle demişti: Rab size kendi kardeşleriniz arasından benim gibi bir peygamber çıkaracak. O'nun size söyleyeceği her sözü dinleyin" şeklinde yazılmıştır. Benzer bir ayet ise yine Resullerin İşleri 7/37'dir. Bunlar Tevrat'ta geçen ayetle benzerdir. Burada "benim gibi" ile kastettiği şey, hıristiyanların sandıkları gibi Hz.İsa değil, Hz.Muhammed'dir. Çünkü Hz.Musa gibi Hz.Muhammed'e de müstakil bir şeriat verilmiştir. Halbuki Hz.İsa'nın şeriatı yoktur. Hz.Musa gibi Hz.Muhammed de kılıçla savaşanlara kumandanlık yapmıştır. Hz.İsa ise kılıçtan uzak durmuştur. Hz.Musa gibi Hz.Muhammed de geçmiş hükümleri nesh etmiştir. Hz.İsa ise Hz.Musa'nın şeriatini tamamlamaya gelmiştir. Hz.Musa'dan sonra bir peygamber geleceği burada açıkça

²⁵⁸ Beşair, 411-414

²⁵⁹ Beşair, 427

bildiriliyor. Oysa hıristiyanlar Hz.İsa'nın Bir peygamber değil, Allah'ın Oğlu ve bizzat kendisi olduğuna inanıyorlar.²⁶⁰

Matta incili 21/43'te "Tanrı'nın egemenliği sizden alınacak ve bunun ürünlerini yetiştirecek bir ulusa verilecek" denilmiştir. Göklerin egemenliği bir şeriat demektir. Böyle bir şeriat Hz.Musa'ya verilmiştir. Fakat Hz.İsa'ya verilmemiştir. Musa'nın şeriatı yahudilerin elinde artık mahsul vermez, kısır bir hale dönmüştür. Hz.İsa ise o şeriatin mahsulünü verecek bir ümmete verileceğini haber vermiştir.²⁶¹

Matta incili 21/33-45'te bağ sahibi ve kiracıları benzetmesi incelendiğinde görülür ki; bağın sahibi, Allah; kiracıları, yahudiler; bağ, şeriat; hizmetkarlar, peygamberler; bağ sahibinin oğlu, Hz.İsa; köşe taşı ise Hz.Muhammed'dir.²⁶²

Paraklit meselesine gelince: Ahmed Mithat Efendi, bu konuyu Rahmetullah Efendi'den naklederek yazmıştır. Yuhanna İncil 14/15-17'de "Baba'dan dileyeceğim ve O sonsuza dek sizinle birlikte olsun diye başka bir yardımcı, gerçeğin ruhunu verecek. Dünya O'nu kabul edemez. Çünkü O'nu ne görür, ne de tanır. Siz O'nu tanıyorsunuz. Çünkü O aranızda yaşıyor ve içinizde olacaktır.", Yuhanna İncili 14/26 'da "Babanın benim adımla göndereceği yardımcı ki Ruh'ul Kudüs'tür. O size her şeyi öğretecek, bütün söylediklerimi size hatırlatacak.", Yuhanna İncili 14/30'da "Artık sizinle uzun uzun konuşmayacağım. Çünkü bu dünyanın egemeni geliyor.", Yuhanna İncili 15/26'da "Babadan size göndereceğim yardımcı geldiği zaman bana tanıklık edecek.", Yuhanna İncili 16/7-15'te "Size gerçeği söylüyorum, benim gidişim sizin yararınızaadır. Gitmezsem yardımcı size gelmez. Ama gidersem O'nu size gönderirim. O gelince dünyanın günah, doğruluk ve gelecek yargı konusundaki suçluluğunu dünyaya gösterecektir. O gelince sizi her gerçeğe yöneltecek. O kendiliğinden konuşmayacak, yalnız işittiklerini söyleyecek ve gelecekte olanları size haber verecektir. O beni yüceltecek. Çünkü benim olandan alacak ve size bildirecek. Babanın her

²⁶⁰ Beşair, 444-451

²⁶¹ Beşair, 464-466

²⁶² Beşair, 475-479

neyi varsa benimdir. Benim olandan alacak ve size bildirecek dememin nedeni budur.” şeklinde yazılmıştır.²⁶³

Hıristiyanlara göre bu ayetlerde geçen “paraklit, yardımcı” kelimeleri Ruh’ul Kudüs’e işaret eder. Çünkü Hz. İsa’dan sonra havarilere hakikati gösteren Ruh’ul Kudüs’tür. Kur’an-ı Kerim’de Saff Suresi’nin 6. Ayetinde Hz. İsa “Ey İsrailoğulları! Doğrusu ben, benden önce gelmiş olan Tevrat’ı doğrulayan, benden sonra gelecek ve adı Ahmet olacak bir peygamberi müjdeleyen, Allah’ın size gönderilmiş bir peygamberiyim.” buyrulmuştur. İslam alimlerine göre semavi kitaplarda isimler aynen yazılmamıştır. Paraklit kelimesi Arapça’ya “faraklit” olarak geçmiştir. Zaten Hz. İsa da paraklit şeklinde söylememiştir. Çünkü o Samirice konuşuyordu. Hıristiyanlara göre müslümanların bu kelimedede hataya düşmelerinin sebebi Yunanca kelimenin kökünü bilmemeleridir.²⁶⁴

Hz. İsa kendisinden sonra gelecek kişi için Ruhul Kudüs’ü kastetmemiştir. Çünkü Ruhul Kudüs zaten mesihle beraber gelmiştir. Hz. İsa’nın kendisinden sonra sözlerini hatırlatacak olan Ruhul Kudüs değildir. Çünkü İncillerde havarilerin unutulması konusu yoktur. Hz. İsa insanları Paraklit’e iman etmeleri için uyardı. Eğer Ruhul Kudüs olsaydı ona zaten inanıyorlardı. Hz İsa Paraklit’in kendisi için şahitlik edeceğini söylemişti. Ruhul Kudüs ile imanın tazelenmesi hiçbir zaman olmamıştır. Hz.İsa , kendisi gitmezse Paraklit’in gelmeyeceğini söylemişti. Oysa Ruhul Kudüs her zaman havarilerle birlikteydi. Hz.İsa, Paraklit’in kendiliğinden konuşmadığını söylemişti. Ruhul Kudüs, Tanrı’nın bizzat kendisi olduğuna göre başkasından iştirip söylemesi mümkün değildir.²⁶⁵

Paraklit meselesinin sadece Yuhanna İncilinde geçmesi, onun zayıflığını göstermez. Zira bu inciller hıristiyanlara göre Ruhul Kudüs’ün himayesinde yazılmıştır.²⁶⁶

²⁶³ Beşair, 497-500

²⁶⁴ Beşair, 500-507

²⁶⁵ Beşair, 525-578

²⁶⁶ Beşair, 580-581

SONUÇ

Ahmed Mithat Efendi, dinleri öğrenmenin önemi üzerinde durmuş, Kur'an-ı Kerim'in bize bu konuda örnek olduğunu belirtmiştir. İslam alimlerinin dinler tarihiyle fazla meşgul olmamalarını tenkit ederek bu konudaki eksikliği gidermek yolunda çaba göstermiştir.

Hiçbir eserinde fanatik bir müslüman tavrı takınmayarak, incelediği her dine karşı tarafsız bir durum sergilemiştir. Özellikle Osmanlı memleketi içinde yaşayan Ehl-i Kitab'a karşı gösterilen müsamaha ile onların İslam'a karşı takındıkları tavırları incelemiştir. Hıristiyan misyonerlerin müslüman gençlere kurdukları tuzakları göstermek ve doğru yolun İslam olduğunu anlatmak için çalışmıştır. Bu konuda yazdığı Müdafaa adlı eserler, dönemine ışık tutmuştur. Tenkitlerini edebe uygun bir şekilde ve kaynaklarını göstererek ortaya koymuştur. Kendisine yapılan bütün itirazları muhatap almamıştır. Ancak kendisi gibi edebe uygun olanlarına cevap vermiştir.

Dinin başlangıcının bir vahşet olmadığını, ilk insan Hz. Adem'e Allah tarafından rabbani bir talim verildiğini ve dolayısıyla insanlığın başlangıcının bir kemal olduğunu savunmuştur.

Kur'an-ı Kerim'den ayetlerle, 19 . asır ilimlerinin yeni ulaştıkları bazı gerçeklerin on üç asır önce beyan edilmiş olduğunu anlatmıştır. Bunlar astronomi, tabiat, insan bedeni, psikoloji gibi ilimlere ait gerçeklerdir. Eserlerinde daima İslamın büyüklüğünü ortaya koymuştur. Çünkü İslam, en son ve en mükemmel dindir.

KAYNAKÇA

Ahmed Mithat Efendi: Beşair-i Sıdk-ı Nübüvvet-i Muhammediye, 2 . bs., Kırkanbar Matbaası, Dersaadet (İstanbul) 1317

_____ : İslam ve Ulum, Tercüman-ı Hakikat, Dersaadet (İstanbul) 1313-1318, c.I-IV

_____ : Menfa, Kırkanbar Matbaası, İstanbul 1293

_____ : Müdafaa, İstanbul 1300

_____ : Müdafaa'ya Mukabele ve Mukabele'ye Müdafaa, İstanbul 1300

_____ : Müdafaa III, İstanbul 1302

_____ : Tedris-i Tarih-i Edyan, şr. Ahmed Hamdi Akseki, Hürriyet Matbaası, İstanbul 1329

ASİLTÜRK, Baki: "Ahmed Mithat Efendi Müsteşrikler Kongresinde", TDDED, sy.521 (1995/I, Özel Bölüm), s. 570-576

BAYDAR, Mustafa: "Ahmed Mithat Efendi", Varlık Yayınevi, İstanbul 1954

ÇAPANOĞLU, Münir Süleyman: İdeal Gazeteci Babamız Ahmed Mithat, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1964

ENGİNÜN, İnci: "Ahmed Mithat Efendi", TDDED, sy. 521 (1995/I, Özel Bölüm), s. 525-531

GÜNDÜZ, Şinasi: Din ve İnanç Sözlüğü, Vadi Yayınları, Konya 1998

KİTAB-I MUKADDES, Kitab-ı Mukaddes Şirketi, İstanbul 1993

KUDRET, Cevdet: Ahmed Mithat, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1962

OKAY, M. Orhan: “Ahmed Mithat Efendi”, DİA, İstanbul 1989, c.II, s. 100-103

_____ : Batı Medeniyeti karşısında Ahmed Mithat Efendi, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1989

_____ : “Beşair-i Sıdk-ı Nübüvvet-i Muhammediye”, DİA, İstanbul 1992, c.V, s. 548-549

SİYAVUŞGİL, Sabri Esat: “Ahmed Mithat Efendi”, İA, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul ts., c. I, s. 184-187

TANYU, Hikmet: “Türkiye’de Dinler Tarihinin Tarihçesi”, Ankara İlahiyat Fakültesi Dergisi, sy.VIII (1960), s. 109-124

The Encyclopedia Americana, “Chateaubriand”, New York 1968, c. XI, s. 332-333

The Encyclopedia Americana, “Draper”, New York 1968, c. IX, s. 311-312

The Encyclopedia Americana, “Dwight”, New York 1968, c. IX, s. 447

TÜMER, Günay-KÜÇÜK, Abdurrahman: Dinler Tarihi, Ocak Yayınları, Ankara 1993

US, Hakkı Tarık: Ahmed Mithat’ı Anıyoruz, Vakıf basımevi, İstanbul 1955